

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ
Fakulta humanitních studií

Institut mezioborových studií Brno

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Brno 2007

Jiřina Štrýglová

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ
Fakulta humanitních studií

Institut mezioborových studií Brno

Domácí násilí na ženách a eliminace jejich následků

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Vedoucí bakalářské práce:
PhDr. Antonín Olejníček

Vypracovala:
Jiřina Štrýglová

Brno 2007

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma „Domácí násilí na ženách a eliminace jejich následků“ zpracovala samostatně a použila jen literaturu uvedenou v seznamu literatury.

Brno, 20. března 2007

.....

Jiřina Štrýglová

Poděkování

Velmi děkuji vedoucímu bakalářské práce PhDr. Antonínu Olejníčkovi za cenné rady a metodickou pomoc, které mi při zpracování bakalářské práce poskytl.

Jiřina Štrýglová

OBSAH

Úvod	2
1. Domácí násilí jako sociálně patologický jev	4
1.1 Definice domácího násilí	5
1.2 Psychické projevy domácího násilí	7
2. Institucionální zabezpečení pomoci obětem domácího násilí	15
2.1 Konkrétní formy a způsoby eliminace následků domácího násilí	16
3. Policie České republiky v boji proti domácímu násilí	27
3.1 Právní úprava postihu domácího násilí	28
3.2 Institut vykázání	31
3.3 Intervenční centrum (IC)	32
3.4 Dokumentace domácího násilí	33
3.5 Kazuistika: Příběh paní Věry a její rodiny	34
4. Účinnost a efektivnost pomoci obětem domácího násilí	42
Závěr	51
Resumé	53
Anotace	54
Literatura a prameny (informační zdroje)	56
Seznam příloh	58

ÚVOD

V každé společnosti existuje obecný tlak na úspěch, zisk a bohatství, což jsou synonyma štěstí v životě a pro někoho předpoklady jeho dosažení. Ne každý člověk je spokojen s tím, jakých úspěchů v životě dosáhl. Pro někoho je ideálem bohatství a moc, pro jiného pak smysluplná práce, a ruku v ruce s tím požívání vážnosti u spoluobčanů.

Úspěch v tom, v čem se realizuji a pracuji, je odměněn – respektive by měl být odměněn – kladným postojem mé rodiny a přátel, teoreticky pak i mých spolupracovníků a známých. Pokud úspěch nepřichází v profesním životě ani v soukromí, pak hovoříme o nezdaru v životě. Přichází vyslovování zklamání ze strany rodičů i ze strany starších sourozenců. Společnost obecně negativně vnímá neúspěch, ať už je jeho příčinou cokoliv.

Reklamy v televizi, kinech a časopisech jsou plné krásných mladých žen. Nadnárodními společnostmi jsou nám předkládány výtvořky masové kultury, v nichž zteplilé ženy milují silné a zdravé muže, kterým rodí krásné děti. V televizi běží seriály o lidech, kteří prožili šťastný a plnohodnotný život. Realita je však jiná. Lidé jsou ve skutečnosti různí a ne příliš šťastní. Všechny ženy nejsou ideálem krásy a ne všichni muži jsou zábavní a romantičtí ochránci něžného pohlaví. Muž a žena, žijící ve společném svazku, spolu ve skutečnosti častěji soupeří o moc a peníze, než-li se milují.

Důkazem tohoto soupeření je vysoká rozvodovost, děti vyrůstající bez jednoho z rodičů a také výskyt sociálně patologického jevu, o kterém se hovoří jako o domácím násilí. Je to celospolečenský, ale i celosvětový fenomén. V každé moderní společnosti prochází napříč celým sociálním spektrem a žádná společenská třída jím není ušetřena.

Ve své práci nechci o těchto statisticky podložených faktech podávat svědectví, jak je domácí násilí vnímáno ve světě a jak násilí probíhá. Ani se nechci zabývat profily pachatelů. Jde mi především o možnosti eliminace následků domácího násilí a nalezení nějakého východiska z této situace a to jak pro oběť, tak i pro společnost.

Chci se zamyslet nad situací týrané ženy, která prožívá týrání ze strany partnera, kdy postupně klesá její sebevědomí, ztrácí důvěryhodnost a svou identitu. Dále, kde týraná žena může vyhledat odbornou pomoc v městě Brně, její rozsah a kvalitu, a také jaký je podíl práce policie na úseku boje s domácím násilím.

Konečně bych chtěla shrnout účinnost opatření, které státní a nestátní organizace při pomoci obětem domácího násilí podnikají, jak dalece je pomoc účinná a čím pro eliminaci následků domácího násilí může přispět sociální pedagogika.

Cílem mé práce je:

1. Specifikovat možnosti pomoci u státních a ostatních organizací, pro oběti domácího násilí, kterými jsou ve většině případů ženy.
2. Přihlédnout k účinnosti pomoci obětem domácího násilí - obnovení ztráty sebevědomí, identity a důvěryhodnosti.
3. Poukázat na možnosti využití metod sociální pedagogiky při podílu na pomoci obětem domácího násilí.

1. Domácí násilí jako sociálně patologický jev

Česká republika se řadí mezi státy Evropy, ale i mezi státy světa, které uznávají lidská práva. V Ústavě České republiky je mimo jiné uvedeno, že občané České republiky uznávají nedotknutelnost hodnot lidské důstojnosti a svobody a že Česká republika je vlastí rovnoprávných a svobodných občanů, kteří jsou si vědomi svých povinností vůči druhým a zodpovědnosti vůči celku. Česká republika je stát, založený na úctě k právům a svobodám člověka a občana a všichni občané jsou si rovni. Rodičovství a rodina jsou pod ochranou zákona. Zvláštní ochrana dětí a mladistvých je zaručena.¹

Přes toto velkomyslně pojaté ujištění a prohlášení o hodnotách, které v naší zemi uznáváme, stát nedokáže zabránit páchání násilí tam, kde by je hledal málokdo – v intimním prostředí rodiny. Bohužel tomu tak je a potvrzují to téměř každodenní zprávy v hromadných sdělovacích prostředcích.

▪ Průzkumy

- 13 procent obětí domácího násilí. Podle průzkumu bylo v České republice blízkou osobou napadeno 13 procent osob, k útokům na své blízké se přiznala tři procenta dotázaných. Obětí se ve více než 90 procentech případů stávají ženy, děti útokům přihlížejí v 85 procentech rodin, kde se násilí objevuje.²
- Týraných dětí každý rok přibývá. Počet týraných dětí každým rokem roste. Zatímco v roce 2000 bylo nahlášeno 743 případů tělesně nebo psychicky týraných dětí, v roce 2005 jich bylo už 1319.³
- Týrání žen – případů rychle přibývá. Praha: Křičel na ni, že nemá právo žít. To ve chvíli, kdy jí za vlasy přitáhl do vody a držel jí hlavu pod hladinou, aby se nemohla nadechnout. Podobným způsobem týral Jiří Jankulovský

¹ Ústava České republiky, str. 5

² Právo, 7.4.2006

³ Mladá fronta DNES, 30.3.2006

z Litoměřic svou přítelkyni několik let. Jednou ji dokonce přejížděl ruce a tepnu na krku žiletkou. Minulý týden jej soud poslal do vězení s ostrahou na čtyři roky.⁴

Od začátku roku 2007 naše domácí sdělovací prostředky několikrát informovaly, že byl policií zaznamenán případ domácího násilí. Proti násilné osobě bylo použito institutu „vykázání“ na dobu deseti dnů a oběti byl tak dán prostor, aby jí mohla být poskytnuta kvalifikovaná pomoc.

Co je domácí násilí, kde k němu dochází, jaké jsou jeho následky a jak se u oběti projevují – na tyto a další otázky se pokusím odpovědět v následujícím textu.

1.1 Definice domácího násilí

Jak už jsem uvedla v úvodu, termín „**domácí násilí**“ je v poslední době dosti diskutovaný. Odborná veřejnost se na jednotném výkladu tohoto sousloví zatím neshoduje. Náš právní řád rovněž doposud neobsahuje jeho přesnou definici. U laiků pak právem činí definice potíže, protože pod pojmem domácího násilí si představuje cokoliv, co ani to „pravé“ domácí násilí není.

Už samotné zpřesnění „**násilí**“ na „**domácí**“ vypovídá o místě, kde k němu dochází, tedy v intimním prostředí rodiny. Násilím pak obecně rozumíme „zlé nakládání, tělesné útoky, pohrůžky obdobným násilím nebo jednáním, které působí újmu na fyzickém, sexuálním nebo psychickém zdraví“. Jde o agresi jedné osoby proti osobě druhé (nebo jejich většímu počtu), jejímž cílem je ublížit, poškodit, poranit nebo zabít.

Pro situace v rámci domácího násilí je specifické, že cílem násilí není vyřadit vůli oběti, ale působí na její psychiku s cílem přinutit ji, aby se podrobila určitému nátlaku.

V některých definicích potom bývá pod pojem domácí násilí zahrnováno i násilí psychické, které se může objevovat v podobě verbálních útoků, omezování či zastavení

⁴ Mladá fronta DNES, 27.3.2006

ekonomických zdrojů, anebo omezování ve volném pohybu různými příkazy a nařízeními. Častá je také izolace od rodiny a přátel.⁵

Oběť domácího násilí však může tomuto nátlaku odolávat jen s velkými obtížemi, neboť je prováděným násilím velmi silně ovlivňována (např. ve formě bití, nebo tím, že jsou bity její děti, zabíjen její pes apod.), při současném vědomí toho, že nátlak bude pokračovat až do doby, pokud se nepodvolí.

Kupříkladu autorka Vykopalová za domácí násilí považuje „širokou škálu projevů patologického chování v rodině“.⁶

Ke stejnému pojmu uvádějí autorky Huňková a Voňková, že „domácí násilí velmi široce definujeme jako jakékoliv jednání, které má za cíl uplatnění moci nebo kontroly nad dospělou osobou, k níž je pachatel v intimním vztahu, způsobující na straně oběti tíseň nebo újmu, přičemž intimním vztahem rozumíme vztah rodinný, partnerský či obdobný“.⁷

Autorka Zbořilová domácím násilím rozumí „násilí mezi blízkými osobami, manželi, intimními partnery, nebo rodiči a zletilými dětmi, kteří žijí ve společné domácnosti“.⁸

Další autorka Čírtková, ve svém příspěvku k definici domácího násilí uvádí, že „definici ale i teorii domácího násilí pojí jeden společný jmenovatel: panuje v nich nejednotnost, uplatňují se různé ideové přístupy a výkladové koncepce.

Podle ní se odborníci shodují na určujících klíčových znacích domácího násilí. Patří k nim:

- násilné incidenty (násilí),
- které se opakují (opakovatelnost),
- a to se vzrůstající intenzitou (eskalace),
- dělení rolí mezi násilnou a ohroženou osobu, tzv. asymetričnost vztahu“.⁹

⁵ Huňková, M., Voňková, J.: Domácí násilí v ČR z pohledu práva, str. 41

⁶ Kriminalistika 4/2001, Vykopalová, H.: Násilí v rodině, str. 253

⁷ Huňková, M., Voňková, J.: Domácí násilí v ČR z pohledu práva, str. 44

⁸ Kriminalistický sborník 4/2006, Zbořilová, K.: K problematice domácího násilí, str. 35

Oběť domácího násilí, v průběhu soužití v násilném vztahu s agresorem je vystavena silnému stresu, což pro ni představuje mezní zátěž, současně je charakterizována ztrátou sebevědomí, identity a důvěryhodnosti.

1.2 Psychické projevy domácího násilí

Už tedy víme, že domácí násilí není hádka, ve které vedou spor dvě rovnocenné strany. Domácím násilím rovněž není soužití pod synonymem tzv. „*Italská domácnost, italská rodina, Itálie*“, byť jsou v něm prvky určitého stupně násilí, ale jde o způsob komunikace. Právě domácí násilí likviduje symetrický vztah partnerů a vytváří jasné dělení rolí na:

- kontrolující, násilnou osobu,
- závislou, ohroženou osobu.

Pochopení této podstaty domácího násilí je klíčem k porozumění tomu, jak se chová oběť: setrvává v blízkosti agresora, útky a opakované návraty k němu, podání a vzetí zpět trestního oznámení se pak jeví jako srozumitelný důsledek násilného vztahu.

V prožívání a chování oběti domácího násilí se uplatňují konkrétní faktory strachu z reakcí násilné osoby, rozsáhlé oslabení ohrožené osoby ve fyzickém, psychickém, emocionálním a morálním ohledu – paralely na tzv. „*stockholmský syndrom*“ a identifikaci s agresorem, iluze přetrvávajícího vztahu (emocionální ambivalence nejistoty oběti ohledně jejího vztahu k týrajícímu partnerovi), nejasnost ohledně přisouvání zodpovědnosti za násilí (vyvíňování násilníka, sebeobviňování oběti, normalizace násilí ve vztahu), stud ze zveřejnění, obavy o ztrátu dětí, sociální izolace (omezení kontaktů navenek, zbavení vnější sociální opory), obavy ze ztráty sociálně ekonomické úrovně.¹⁰

Ženy, které manželé bijí, se mnohdy nepokusí o odchod z domu. Často říkají, že se cítí bezmocné, neschopné cokoliv udělat, protože se bojí, co by jim manžel

⁹ Kriminalistika 3/2006, Čírtková, L.: Domácí násilí, str. 192

¹⁰ Kriminalistika 3/2006, Čírtková, L.: Domácí násilí, str. 191

udělal, kdyby utekly, nebo že nemají finanční prostředky, aby mohly uživit sebe a své děti.¹¹

▪ **Ztráta důvěryhodnosti**

Zvraty v chování oběti, typické u domácího násilí, iniciují u osob, které přicházejí do styku s obětí otázku její důvěryhodnosti. Když násilí vyjde najevo, obvykle bývá i předmětem vyšetřování ze strany policie. Oběť však nechce svou situaci řešit radikálním způsobem, a to odchodem od násilného partnera, jak by od ní veřejnost očekávala. Nechce ani, aby byl pachatel domácího násilí potrestán. Když neštěstí oběti vyjde najevo, nejraději by situaci řešila laskavou, mírnou formou. To znamená, aby si partner ze zásahu policie vzal nějaké ponaučení – že jeho chování bylo špatné, ale aby zůstal s ní, měli se rádi a žili spolu šťastně, až do smrti.

V trestním řízení, orgány tam činné ne nadarmo zjišťují, zda svědek (v našem případě oběť domácího násilí) je *věrohodný*, zda svědkova výpověď je *věrohodná*, obecně řečeno, zda svědek nelhal a jeho výpověď je pravdivá.

Skutečnost, že otázka věrohodnosti u oběti domácího násilí je prvořadá, může potvrdit každý policista, který kdy s obětí domácího násilí pracoval. Po počátečním elánu, kdy je pachatel policií na nezbytně nutnou dobu zajištěn a stráví noc v policejní cele, oběť se k jím podanému oznámení staví negativně. S dobou, která uplynula od jejího oznámení a počáteční podrobné výpovědi, jako by se oběti ulevilo a ztrácí trpělivost. Jedna noc bez pachatele a výpověď o jejích obtížích jí tedy poskytují úlevu, a velmi časté jsou případy, že oběť, už na druhý den po oznámení, kontaktuje policejní orgán a požaduje „stažení“ nebo „odvolání“ svého oznámení. V horším případě pak požaduje uskutečnit zápis do protokolu v tom smyslu, že její prvotní oznámení bylo od počátku zcela smyšlené, přestože to pro ni může mít vážné důsledky.

O člověku jako *věrohodném*, hovoříme tehdy, když mu *lze věřit*, je *hodný víry*, *důvěry*, je *spolehlivý*, a stejně tak je člověk pokládán za *důvěryhodného*,¹² když je na něj spolehnutí a plní své závazky. Oba pojmy věrohodnost a důvěryhodnost

¹¹ Atkinsonová, R.L. a kol.: Psychologie, str. 596

¹² Havránek, B., et. col.: Slovník spisovného jazyka českého, VII., str. 59, I., str. 430

jsou si významově podobné. S těmito pojmy se setkáme jak v osobním životě, tak i v jednání s úřady.

Někdy se vyplatí pochybovat o věrohodnosti a důvěryhodnosti „řádoby“ oběti. Kupříkladu při rozvodových tahanicích nebývá žádnou výjimkou, že jedna strana sporu účelově oznamuje na policii opakované napadání ze strany manžela, v podstatě případy opakujícího se „domácího násilí“ (bez přítomnosti znaků, o kterých se výše zmiňuje autorka Čírtková), s cílem zlepšit svou situaci u rozvodového soudu. Potom záleží na zkušenosti a profesionalitě policistů, jak se s otázkou důvěryhodnosti oběti vypořádají. Právě oběti domácího násilí obvykle vůbec nejde o to, aby byl pachatel potrestán a její utrpení vychází najevo jenom „jaksi mimochodem“.

▪ **Ztráta sebevědomí**

Oběť domácího násilí má narušené *sebevědomí*, vědomí vlastní hodnoty a důležitosti. Chybí jí jistota ve vlastní schopnosti a v sebe sama.¹³

Pracovníci zainteresovaní do pomoci obětem domácího násilí, sociální pracovníci, policisté, ale i lidé z okolí oběti domácího násilí mívají smíšené pocity z jednání a kontaktu s ní, kdy oběť zastihnou zraněnou, neupravenou, někdy i pod vlivem alkoholu a sedativ. Zcela na místě není proto rutinní přístup a ke každé oběti domácího násilí se musí přistupovat individuálně.

▪ **Ztráta identity**

Oběť postupně se svými problémy zůstává sama, je izolována od okolí, rodiny, zaměstnání a přátel ze svého vlastního rozhodnutí a nebo je k izolaci donucena ze strany násilného partnera. Stydí se za to, že její vztah je v troskách, stydí se za svůj životní neúspěch a straní se přátel. Když se případem začne zabývat policie – často tomu bývá po větších fyzických útocích, kdy oběť vyhledá pomoc lékaře a je jí vystavena pracovní neschopnost – vyhýbá se kolegům ze zaměstnání, případně do zaměstnání přestane chodit. Její rodina se od ní odvrací, protože nikdo nechce mít s jejími problémy nic společného.

¹³ Havránek, B., et. col.: Slovník spisovného jazyka českého, V., str. 277

Ze strany rodiny a jejich přátel lze slyšet stejné fráze: „...pořádně ani neví co chce, podává a odvolává trestní oznámení, opakovaně se vrací k partnerovi, je už dospělá a v jejím věku by si měla dokázat poradit, má děti, měla by se k němu vrátit kvůli dětem...“, anebo naopak „...měla by o něj odejít, už kvůli dětem...“.¹⁴ V důsledku násilí ze strany partnera a protichůdných reakcí z jejího okolí u ní dochází k narušení její identity.

Důležitým aspektem celého duševního vývoje jedince je hledání a nalézání identity nastartované zejména v období dospívání a znovu vystupující v mezních životních situacích, kdy je člověk vystaven hlubší sebereflexi.¹⁵

Pojem *identita* je původem z latiny, má význam ve smyslu úplná stejnost. Zjistit identitu znamená zjistit o koho jde, kdo to je. Hledání identity je hledání odpovědi na otázky „Kdo jsem?“, „Kam patřím?“ a „Co chci?“.¹⁶

Krizy identity vystupují s narušením vztahu k sobě samému, když člověk zakouší neúspěchy, zklamání, nedostatek pochopení ze strany druhých lidí, když přestává rozumět světu kolem sebe a ptá se na smysl svého života, když mu hrozí nespokojenost se sebou samým, a tak i neakceptování sebe sama.¹⁷

Jedná-li se o dlouhodobé týrání, je téměř vyloučené, aby se z tohoto stavu oběť sama vymanila. U oběti dochází ke vzniku syndromu týrané ženy.¹⁸

¹⁴ Úryvky z policejních výslechů obětí domácího násilí

¹⁵ Nakonečný, M.: Úvod do psychologie, str. 393

¹⁶ Havránek, B., et. col.: Slovník spisovného jazyka českého, II., str. 165

¹⁷ Nakonečný, M.: Úvod do psychologie, str. 393

¹⁸ Huňková, M., Voňková, J.: Domácí násilí v ČR z pohledu práva, str. 66

▪ Syndrom týrané ženy

Veškeré symptomy u týraných žen lze rozdělit do tří kategorií:

- sebezničující reakce,
- naučená bezmocnost,
- příznaky spadající pod posttraumatickou stresovou poruchu.¹⁹

▪ Sebezničující reakce

Sebezničující reakce reprezentují paradoxní účinky dlouhotrvajícího týrání (*viktimizací*) blízkým člověkem. Objevují se především u dlouhotrvajícího týrání a zahrnují zejména popírání viny útočnicka, minimalizaci následků a popírání viktimizace.

Viktimizací se rozumí proces poškozování a způsobování újmy, čímž se prakticky z jedince stává oběť určitého trestného činu. Rozlišují se dvě fáze viktimizace – primární a sekundární. Primární je újma způsobená pachatelem a vznikající jako přímý, bezprostřední důsledek trestného činu. Sekundární újma vzniká v důsledku reakcí formálních instancí sociální kontroly nebo neformálního sociálního okolí, např. druhotné psychické poškozování oběti tím, jak na událost reaguje nejbližší okolí nebo traumatizující projednávání věci před soudem.²⁰

Pro vznik *sebezničujících reakcí* je podstatná osobní zkušenost s fenoménem **“Jekyll a Hyde”**. Oběť je decimována střídáním neutrálních či laskavějších podob vztahu s hrubou fyzickou agresí doprovázenou zjevným nepřátelstvím. Čím vyhrocenější vyprofilovanější jsou obě tyto krajnosti, tím pravděpodobněji dochází ke vzniku paradoxní vazby týrané osoby na partnera.

¹⁹ Kriminalistika 3/2006, Čírtková, L.: Domácí násilí, str. 191-192

²⁰ Čírtková, L.: Policejní psychologie, str. 210-211

▪ **Naučená bezmocnost**

Psychologie vysvětluje dynamiku domácího násilí pomocí koncepce *naučené bezmoci*. V počátečních fázích je žena projevy násilí ze strany partnera zaskočena, neutralizuje pomocí různých mechanismů manipulace s realitou (už se to nebude opakovat, zavinila jsem to atp.). V další fázi získává zkušenost, že nemůže násilí kontrolovat. To vede ke ztrátě aktivity a motivace hledat řešení, objevuje se ztráta sebevědomí, emocionální deficity (sklíčenost, apatie) a také kognitivní distorze (je to normální, neexistuje dobré řešení, nikdo mi neuvěří a nepomůže).²¹

▪ **Posttraumatická stresová porucha**

Posttraumatická stresová porucha je soubor příznaků, které jsou následkem vysoce stresujícího zážitku, jakým je např. přírodní katastrofa, dopravní nehoda, únos vlastní nebo únos člena rodiny, přepadení nebo jiný násilný trestný čin, znásilnění, týrání nebo válečné konflikty.²²

Protože lidé jsou různě citliví, stává se pro jednoho těžkým traumatem to, co na jiného člověka takový vliv nemá, např. rozvod. Klient buď událost prožívá stále znovu v představách i ve snech, je úzkostný, podrážděný, nesoustředěný, má pocity viny, nebo se snaží vyhnout vzpomínkám na ni, je otupělý, ztrácí zájem o lidi i o práci.

Tyto příznaky se projevují jako:

- opakované, stresující vzpomínky na události, včetně vizualizace myšlenek a vjemů,
- opakované, stresující sny, v nichž se objevuje traumatizující událost – těmto snům se říká „*noční můra*“,
- jednání a pocity, které vypadají, jako by se zraňující událost vracela, dospělí i děti mají pocit, že ji znovu prožívají, mají iluze i halucinace, které se zraňující události souvisejí.

²¹ Špatenková, N. a kol.: Krizová intervence pro praxi, str. 112-113

²² Matoušek, O.: Slovník sociální práce, str. 156-157

Setká-li se postižený jedinec se zevními nebo niternými podněty, které jsou připomenutím nebo symbolem zraňující události, prožije intenzivní stres.²³

Postižení lidé se vyhýbají podnětům, které mají k zraňující události vztah, zároveň sdělují, že jsou otupělí, což před událostí nebylo. Dvěma nebo větším počtem následujících příznaků se projevuje trvalý stav nabuzení, který před zraňující událostí nebyl. Projevuje se např. tak, že:

- pacienti špatně usínají, spánek je přerušovaný,
- jsou podráždění, snadno vybuchnou,
- špatně se soustředí,
- mají pocit nadměrné bdělosti,
- objevují se přehnané odpovědi na nepatrný podnět.

O posttraumatické stresové poruše se uvažuje, trvají-li první čtyři klíčové příznaky déle v sociálních vztazích nebo jiných důležitých funkčních oblastech. Jestliže tato porucha trvá méně než tři měsíce, označuje se jako akutní, trvá-li déle, označuje se jako chronická. Porucha se může objevit i s odstupem šesti a více měsíců od události.

U těch případů domácího násilí, kdy je oběť vystavena mimořádně silnému mocenskému působení násilníka, vůči němuž nemá prakticky žádnou možnost obrany, se vyskytuje tzv. „**Stockholmský syndrom**“. Tento jev spočívá ve vytvoření silné emocionální vazby mezi násilníkem a jeho obětí. Jinými slovy řečeno, jde o identifikaci oběti s jednáním násilníka, kdy se oběť snaží zavděčit svému trýzniteli, pomáhat mu a chránit jej, čímž si podvědomě vykupuje jeho shovívavost a ochranu svého života.

Mezi prvky existence stockholmského syndromu patří:

- život oběti se nachází v permanentním a intenzivním ohrožení – oběti násilí jsou plně přesvědčené, že výhrůžky k nim směřované („zabiji tebe“, „zabiji děti“ a pod.) by se mohly naplnit,
- oběť žije s intenzivním pocitem, že nemá možnosti úniku,

²³ Koukolík, F., Drtilová, J.: Vzpouora deprivantů, str. 214-215

- izolace od lidí,
- přechodná náklonnost.

K důsledkům tohoto syndromu potom mimo jiné patří i to, že oběti mají tendenci násilníka omlouvat a veřejně hájit.²⁴

Závěry různých výzkumů dokazují, že domácí násilí je sociálně patologický jev, který zasahuje všechny socioekonomické vrstvy společnosti. Pachatelé bývají většinou lidé s nízkým sebevědomím, kteří v dětství sami zažili domácí násilí anebo mu ve svých rodinách byli přítomni.

Oběti z nepochopitelných důvodů setrvávají ve svazku s pachatelem. Příčinou může být vyhrožování smrtí nebo újmou na zdraví ze strany pachatele, pocit viny za rozpad vztahu nebo manželství, snaha tuto vinu odčinit, chybný vzorec „trvání manželství (vztahu) dokud nás smrt nerozdělí“.

Domácí násilí by nemuselo být tak časté, pokud by oběť mohla pro sebe a své děti snadno vyhledat nové bydlení. Nalezení přiměřeného a cenově dostupného bydlení však není problém jen u osob, ohrožených domácím násilím.

²⁴ Huňková, M., Voňková, J.: Domácí násilí v ČR z pohledu práva, str. 44

2. Institucionální zabezpečení pomoci obětem domácího násilí

K domácímu násilí dochází nejčastěji mezi partnery. Na prvním místě obětí domácího násilí bývá žena, na druhém místě to jsou děti, senioři a zdravotně postižení. Statistiky prokazují, že většinu klientů pomáhajících organizací, tvoří právě ženy.

Příloha č. 1 – Reprezentativní výzkum o domácím násilí pro BKB a PM ČR – 2006

Příloha č. 2 – Struktura osob, volajících k problematice domácího násilí na linku DONA v roce 2006

Kde oběť domácího násilí nalezne pomoc a ochranu, když si sama není schopna poradit? Její vlastní rodina se k ní obrací zády a o možnostech pomoci ani sama neví. Většinou ani neví, anebo si nechce připustit, že má nějaký problém ve vztahu. Její situaci lze přirovnat ke rčení „oko samo sebe nevidí“.

Nejlépe, když pomoc oběti přijde zvenčí. Podmínkou je, že nositel té pomoci se o tom musí dozvědět. V případě týraných dětí k tomu existují účinné nástroje, které po zaregistrování možných negativních jevů v rodině dokáží reagovat. Takovouto funkci plní orgány sociálně právní ochrany dětí nebo pedagogicko-psychologický poradce na školách. U dospělých obětí je to trochu problém, protože každá dospělá oběť je odpovědná za své chování a jednání a s pomocí zvenčí musí souhlasit.

Jako nejjednodušší a nejefektivnější způsob řešení situace týrané ženy se samozřejmě jeví odpoutat se od násilného partnera, vzdát se kontaktů s ním, osamostatnit se a začít nový život. V jednom rozhovoru v deníku Mladá fronta DNES znalkyně psychiatricka Marta Holanová partnerkám násilníkům radí jedině: **rozhod, a to co nejdříve**. S jejím názorem se plně ztotožňuji, ale ne vždy je řešení takto jednoduché.²⁵

Mám zato, že taková rada přijde na mysl každému racionálně uvažujícímu člověku a přichází obvykle ze strany rodinného příslušníka, psychologa z poradny, anebo ve vážnějších případech již zmiňovaného psychiatra. Pokud takovou radu oběť přijme a uskuteční, můžeme o ní říct, že je soběstačná a schopná sama rozhodovat o svém životě a dokáže se bez pomoci postavit na vlastní nohy, čímž je pro ni otázka

²⁵ Mladá fronta DNES: Od tyrana je třeba rychle odejít, 18.07.2006

násilného vztahu vyřešena. Takto by měly postupovat všechny ženy v okamžiku, kdy zjistí, že s jejich partnery není něco v pořádku – nedokáží ovládat své emoce, jsou agresivní a násilní, holdují alkoholu a podobně.

2.1 Konkrétní formy a způsoby eliminace následků domácího násilí

▪ Interdisciplinární tým v městě Brně (IDT)

Počátky vzniku IDT jsou v roce 2003, kdy úředníci Vlády České republiky a Ministerstva vnitra ČR začali o problému domácího násilí a jeho eliminaci diskutovat. Výsledkem bylo navržení modelu interdisciplinárních týmů, které by spojovaly zdravotní, sociální a policejní pomoc při odhalování a vyšetřování případů domácího násilí na území České republiky.

IDT v městě Brně je tvořen zástupci státních, městských i nestátních organizací. Vznik IDT byl iniciován odborem zdravotnictví Magistrátu města Brna, na základě prohlášení Rady města Brna k problematice domácího násilí. Smysl a význam IDT spočívá ve vzájemném přenosu poznatků, zkušeností a inspirací mezi zainteresovanými institucemi k dané problematice. Mezi aktivity IDT patří udržování informovanosti veřejnosti o problematice domácího násilí, dále zvyšování odborných znalostí formou průběžných školicích akcí a odborných výcviků a pravidelné vyhodnocování situace.

Do Interdisciplinárního týmu v Brně patří zejména níže uvedené organizace, které mají jak lokální, tak i celorepublikovou působnost:

Fakultní nemocnice Brno, Psychiatrická klinika

Psychiatrická klinika FN Brno, pracoviště Bohunice je lůžkovým a ambulantním zařízením, zaměřujícím se na poskytování psychiatricko-psychologické péče a služeb orientovaných na léčbu a předcházení duševním poruchám a nemocem.

Poskytuje komplexní lůžkovou a ambulantní léčebně preventivní péči dospělým a dětem (od 3 let věku). Pozornost zaměřuje především na služby z oblasti akutní psychiatricko-psychologické péče, nikoliv na léčbu chronicky probíhajících duševních onemocnění. Pracoviště disponuje vysokou úrovní základních i specializovaných diagnostických a léčebných postupů. Je metodickým střediskem pro obory psychiatrie a klinické psychologie v brněnském regionu.

Kromě diagnostické, léčebně preventivní a posudkové činnosti plní Psychiatrická klinika pedagogické úkoly pro potřeby výuky studentů Lékařské fakulty a Filosofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, výuky studujících některých středních zdravotních škol a škol sociálně právních v Brně.

Pracoviště se podílí na celospolečenských programech boje proti alkoholismu a dalším návykovým látkám. Plní v širokém rozsahu výzkumné úkoly, zejména v oblastech biologické psychiatrie a psychoterapie, spolupracuje v tomto ohledu s jinými psychiatrickými pracovišti v České republice i v zahraničí.

Fond ohrožených dětí, pobočka Brno

Fond ohrožených dětí, pobočka Francouzská 58, 602 00 Brno. V rámci pomoci obětem domácího násilí umožní předat odkaz na příslušné organizace zabývající se speciálně domácím násilím. Poskytují okamžitou pomoc dočasného ubytování osobám ohroženým domácím násilím – dětem v zařízení Klokánek v Praze, Kroměříži nebo Brně, a matkám s dětmi v azylovém domě v Olomouci.

Liga lidských práv v Brně

Poradna pro ženy v tísní při Lize lidských práv (LLP), v rámci programu proti domácímu násilí poskytuje komplexní přímou pomoc obětem domácího násilí ve městě Brně a okolí. Nabízí krizovou pomoc, právní a psychologické poradenství formou osobních konzultací, dlouhodobou psychoterapii, realizuje svépomocnou skupinu a telefonickou krizovou linku. Poskytuje poradenství i prostřednictvím e-mailu domacinasili@llp.cz.

Magdalenium, o.s., zařízení Helena

Občanské sdružení Magdalenium, se sídlem v Brně je provozovatelem zařízení Helena, které poskytuje ženám – obětem domácího násilí a jejich dětem azylové ubytování s následným psychologickým, sociálním a právním poradenstvím. Azylový dům Helena je jediný v Brně s utajenou adresou, umožňující klientkám a jejich dětem získat pocit bezpečí. Kontaktovat zařízení Helena je možné 24 hodin denně na krizové lince. Dále poskytuje kontaktní práce v terénu, krizová a přechodná lůžka a následné právní, sociální a psychologické poradenství a skupinovou terapii.

Krizový pobyt:

1. umístění na krizové lůžko,
2. vstupní psychologická konzultace,
3. stabilizační pomoc v krizové situaci.

Pobytový program zahrnuje:

1. ubytování v zařízení Helena, zařízení s neveřejnou adresou,
2. právní konzultace zaměřené na trestní a rodinné právo, zastupování klientek při soudním jednání,
3. psychologická pomoc klientkám a jejich dětem formou individuálních sezení a skupinové psychoterapie,
4. sociální poradenství,
5. zajištění doprovodů soc.pracovníků k soudnímu jednání, OSPOD, k lékařskému ošetření aj.,
6. podpora sebevědomí a samostatnosti klientky,
7. nácvik komunikačních dovedností s možností využití metody videotréninku,
8. zprostředkování kontaktu a spolupráce s institucemi státního i nestátního sektoru (orgán sociálně právní ochrany dětí, Policií ČR apod.).

Dále je možná doplňková pomoc, kterou tvoří:

1. materiální výpomoc ze šatníku,
2. zprostředkování volnočasových aktivit v rámci i mimo zařízení,
3. možnost výuky a práce na PC ve vymezených hodinách s přístupem k internetu,
4. 1x týdně kroužek pro děti,
5. skupinová psychoterapie pro interní i externí klientky zdarma.

Cílem pracovníků zařízení Helena je zajistit klientkám a jejich dětem bezpečné místo a vytvořit podpůrný prostor pro jejich psychickou i fyzickou stabilizaci. Provozní doba je celoroční, kapacita zařízení je pět pokojů pro klienty s kapacitou 10 lůžek. Úhrada za služby zahrnuje základní režijní náklady tj.voda, plyn, elektrické energie, platby jsou nastaveny od 0,- Kč do výše příspěvku na bydlení.

Občanské sdružení Magdalenium poskytuje tyto služby:

1. telefonická krizová linka non-stop provoz,
2. krizové pobyty pro oběti domácího násilí – ženy bezdětné i ženy s dětmi,
3. komplexní pobytový program zahrnuje právní, psychologické a sociální poradenství, videotrénink interakcí.

Magistrát města Brna, Odbor sociální péče – Oddělení péče o rodinu a děti (OSPOD)

Orgány sociálně právní ochrany dětí (dále OSPOD) jsou státní instituce, které poskytují pomoc nezletilým dětem v situacích, které ohrožují jejich zdravý tělesný, duševní a mravní vývoj. K těmto situacím nepatří jen případy týrání a zneužívání dětí, ale i stav, kdy je dítě svědkem násilí ve vlastní rodině.

V Brně vykonávají sociálně právní ochranu dětí úřady městských částí, oblast náhradní rodinné péče Magistrátu města Brna. Po pracovní době, o víkendech a svátcích je zajištěna pohotovostní služba, která řeší akutní případy ohrožených dětí ve spolupráci s PČR.

Každý, kdo se dozví o případu dítěte strádajícího v důsledku domácího násilí, by měl informovat sociální pracovníky OSPOD místně příslušného úřadu. Oznamující osoby jsou chráněny anonymitou. Sociální pracovníci každý podnět prošetří, vyhodnotí závažnost situace a přijmou odpovídající opatření k ochraně dítěte.

V případech domácího násilí poskytují poradenství a informace ve věcech péče o děti, výkonu rodičovské zodpovědnosti, dávek a služeb sociální péče, trestních oznámení aj.. Pomáhají obětem zpracovat bezpečnostní plán na ochranu před agresorem. Podle povahy případu vstupují v jednání s dalšími institucemi (policíí, soudy, odbornými poradci, KC aj.), mohou obětem poskytovat doprovod k jednání. Pomáhají obětem při zajištění ubytování v azylových zařízeních, případně zajistí umístění dítěte ve vhodném zařízení.

Manželská a rodinná poradna při Centru sociálních služeb, p.o.

Manželské a rodinné poradny jsou spravovány Centrem sociálních služeb, příspěvková organizace. Na manželské a rodinné poradny se může obrátit každý občan bez ohledu na věk a místo bydliště. K návštěvě není nutné doporučení, veškeré služby jsou bezplatné, diskretnost je zaručena. Manželské a rodinné poradny zajišťují poradenskou a terapeutickou činnost rodinných, manželských a mezilidských vztahů. Poskytují občanům odborné sociální služby a pomoc při řešení partnerských a rodinných vztahů, včetně případů domácího násilí.

Manželské a rodinné poradny nabízí tyto služby:

1. Krizovou intervenci v oblastech osobních a rodinných problémů (problematická komunikace, problémy mezi generacemi, žárlivost, nevěra, zvláštnosti osobností, povah a zájmů, agresivita v rodině, alkoholismus aj.).
2. Diagnostiku partnerských vztahů.
3. Psychologické poradenství a psychoterapii individuální, párovou, rodinnou i skupinovou.

4. Sociálně právní poradenství (mediační služba v předrozvodovém, rozvodovém a porozvodovém uspořádání vztahů k nezletilým dětem).
5. Informační a zprostřed. služby (kontakt na jiná odborná zařízení, lékaře, specializovaná pedagogická pracoviště, informace o azylovém bydlení aj.).

Městská policie Brno, Odbor prevence

Městská policie Brno byla zřízena obecně závaznou vyhláškou města Brna č. 1/1992, která nabyla účinnosti 1.3.1992, a řídí se zákonem o obecní policii č. 553/1991 Sb., ve znění pozdějších změn a doplňků.

Městská policie poskytuje v rozsahu své působnosti pomoc každému, kdo se na ni obrátí ať písemně, osobně nebo na tísňové lince. Následná okamžitá pomoc strážníků směřuje k přerušení fyzického násilí, ohrožování dětí, ničení majetku a přispívá k ochraně bezpečnosti osob, majetku a dohlíží na dodržování pravidel občanského soužití.

Na úseku boje proti domácímu násilí – v případě méně závažných incidentů, kdy se jedná o drobné neshody mezi manžely, druhem a družkou či jinými příbuznými, nebo hádky při kterých nedojde k napadení ani ke zranění – jsou to takové případy, kdy strážníci po příjezdu na místo nemusí zasahovat. Od oznamovatele se obvykle dozví, že se vlastně nic nestalo a nežádají zákrok hlídky.

Některé případy oznamují sousedé, kteří slyší hluk a křik při většinou opakovaných hádkách ze sousedního bytu. Strážníci mnohdy zjistí, že v označeném bytě jim nikdo neotvírá. V případě, že hádající se dvojice otevře, sdělí, že se nic neděje, nechce nic řešit, většinou bagatelizuje situaci, že jde o běžnou manželskou hádku. V takových případech strážníci městské policie poskytují informace o místech pomoci osobám ohroženým domácím násilím (poradny, krizová centra, linky apod.), předávají jim tzv. „Žluté kartičky“²⁶ Odboru zdravotnictví Magistrátu města Brna a doporučí

²⁶ Žluté karty pomoci obětem domácího násilí - vydává Odbor zdravotnictví Magistrátu města Brna

k ochraně osob a majetku tzv. „Bezpečnostní plán“. O incidentu je strážníky sepsán úřední záznam, který je postoupen příslušnému orgánu k dořešení.

U závažnějších incidentů jsou strážníci oprávněni vstoupit do bytu (pokud je ohrožen život osob a hrozí větší škoda na majetku), zastavit útok agresora, zajistit bezpečnost osob a případně i doprovodit oběti domácího násilí z místa konfliktu do bezpečí (dočasné azylové bydlení, příbuzní apod.). Při podezření ze spáchání trestného činu volají strážníci na místo hlídku Policie České republiky.

Základní informace o problematice vztahující se k domácímu násilí jsou běžně dostupné v Preventivně informační místnosti (PIM), nebo ve speciálně upraveném autobuse, tzv. MOBIDIKu (Mobilním informačním centru prevence kriminality).

Policie České republiky, MŘ Brno, Služba kriminální policie a vyšetřování, Skupina Domácí násilí a Kancelář ředitele

Skupina Domácí násilí SKPV MŘ PČR Brno (dále jen SDmN) vznikla rozkazem ředitele MŘ PČR Brno č. 31/2005 ke dni 1.4.2005, jako pracovní skupina, kterou v současné době tvoří 5 policistek a 7 policistů. Důvodem zřízení specializované skupiny byla potřeba řešit problematiku domácího násilí se specifickým přístupem a s ohledem na to byli i zvoleni pracovníci, kteří v rámci skupiny působí.

Dalším důležitým důvodem zřízení SDmN byla potřeba centralizovat v rámci města Brna řešení případů s prvky domácího násilí z důvodu jednotného postupu a lepšího podchycení jednotlivých incidentů, které byly dosud často řešeny odděleně, což neumožnilo zohlednit případy pokračujícího týrání a jeho dlouhodobost. Zároveň tato centralizace případů domácího násilí má umožnit lepší navázání úzkého kontaktu se všemi zúčastněnými institucemi a vzájemné předávání informací o případech, u nichž je třeba jejich koordinovaný postup, což je realizováno mimo jiné též v rámci vytvořeného interdisciplinárního týmu.

Hlavní úkoly pracovníků SDmN:

1. odhalování domácího násilí na území města Brna,
2. preventivní působení proti možnému ohrožení obětí domácího násilí ze strany jeho pachatele,
3. přijímání oznámení o jednání, které má znaky domácího násilí od jeho obětí i třetích osob,
4. účast na výjezdech k případům, u nichž je dáno podezření z páčání domácího násilí a vedení policistů, kteří se účastní takového výjezdu,
5. postup proti pachatelům domácího násilí v souladu s příslušnými předpisy,
6. snaha o zajištění bezpečnosti obětí domácího násilí a poskytování součinnosti při jejich snaze o zamezení dalšího pokračování domácího násilí,
7. evidování jednotlivých případů útoků v rámci domácího násilí zjištěných v rámci vlastní činnosti i jejich ohlášením ze strany policistů,
8. poskytování metodického vedení policistům zařazeným na základních útvarech, kteří se setkají s domácím násilím,
9. vyrozumívání OSPOD na incidenty v rodině za přítomnosti nezletilých dětí,
10. evidence případů s prvkem domácího násilí.

Probační a mediační služba ČR Ministerstva vnitra ČR

Jednou z důležitých součástí práce PMS je vedení motivování pachatele k tomu, aby napravil způsobené škody. PMS proto poskytuje bezplatnou radu obětem trestného činu (tedy i obětem domácího násilí), zejména kdy, jak a kde požadovat náhradu škody způsobené trestným činem. Rovněž může zprostředkovat jednání poškozené osoby s obviněným ohledně náhrady materiální ale i morální škody.

Sdružení zdravotnických zařízení II Brno, p.o.

Psychologická poradna pro oběti domácího násilí, SZZ II Brno, p.o., poliklinika Zahradníková nabízí psychoterapeutickou a psychiatrickou pomoc obětem domácího násilí, zprostředkují právní, sociálně – právní pomoc a poradenství, a poskytují strukturu a informace o dostupných službách.

SPONDEA Brno, o.p.s., Sýpka 25, 613 00 Brno

SPONDEA je nestátní nezisková organizace, která od roku 1998 pomáhá dětem a mladým lidem, kteří se ocitli ve stavu beznaděje, nouze či psychické krize, dále matkám s dětmi jako obětem domácího násilí.

Poskytuje nepřetržité 24 hodinové služby sociální, psychologické, zdravotnické, a služby z oblasti prevence kriminality:

1. **ambulantní poradenství** – kdokoliv může přijít a poradit se o svých problémech, poradenství je možné opakovat po dobu, než se vše urovná a vyřeší,
2. **individuální a rodinnou terapii** – dlouhodobá i krátkodobá psychologická péče o klienta samotného nebo jeho rodinu. Péče o rodinu vždy závisí na chuti spolupracovat, na snaze změnit krizovou situaci v rodině,
3. **mediaci** – pomoc rodičům při řešení rozvodových a porozvodových sporů v souvislosti se svěřením dítěte do péče. Spočívá ve zprostředkování bezkonfliktní komunikace obou stran na neutrální půdě za přítomnosti odborníka nebo realizaci předávání dítěte mezi rodiči při pravidelných porozvodových stycích s dítětem,
4. **telefonickou krizovou pomoc** - prostřednictvím zvláštní nepřetržité telefonické linky. Vyhovuje klientům, kteří nechtějí přijít osobně a více jim vyhovuje komunikace přes telefon a nebo se chtějí poradit či získat kontakt na jiné zařízení,
5. **internetová linka důvěry** – krizovpomoc@spondea.cz. Tato forma komunikace vyhovuje zejména těm, pro které je obtížné přijít osobně nebo mají obavy z osobního kontaktu a dále těm, kteří chtějí zůstat v co největší anonymitě,
6. **poradenství prostřednictvím chatu** – je určeno klientům, kteří nemohou přijít z jakýchkoliv důvodů nebo nechtějí telefonovat,
7. **azylové pobyty** – jsou to krátkodobé dobrovolné pobyty dětí a mladých lidí nebo matek s dětmi zejména v případech násilí v rodině, týrání, zneužívání, nepochopení, těžkých konfliktů pramenících z rozvodové situace v rodině apod.,
8. **canisterapie** – léčebná metoda za přítomnosti psa, při níž se uvolňuje napětí, zbavuje strachu, stresu a úzkosti,
9. **poradenství v sociální oblasti.**

Příloha č. 3 – Statistické údaje společnosti SPONDEA za rok 2006

Výčet organizací, soustředěných v Interdisciplinárním týmu není a nemůže být samozřejmě konečný. Jsou uvedeny ty nejdůležitější, které v České republice působí delší dobu. Mohli bychom vyjmenovávat další organizace a porovnávat jejich služby, ale domnívám se, že na seznámení s přehledem poskytované pomoci a služeb výčet výše zmiňovaných organizací bohatě postačuje.

Z uvedeného lze vyvodit, že pomoc je poskytována:

- všem – ženám, mužům, dětem, ženám s dětmi, obětem trestných činů, rodině, případně i skupině osob,
- v ambulanci, terénu, rodině ale i na lůžku,
- je většinou nepřetržitá, 24 hodinová,
- intervenčními pracovníky osobně, telefonicky, prostřednictvím sítě Internet (e-mail, chat).

Možnost azylového ubytování je na známých adresách v Brně, tak i na adresách utajených. Azylové ubytování se rozlišuje na krizové, přechodné a dlouhodobé. Případná úhrada za bydlení je až do výše sociálního příspěvku na bydlení.

Je poskytována psychiatricko-psychologická péče, poradenství psychologické, sociální, právní (trestní a rodinné právo). Poradenská, terapeutická a diagnostická činnost v rodinných, manželských, partnerských a mezilidských vztazích, včetně případů domácího násilí. Tam, kde je narušena komunikace, jsou poskytovány služby mediace (mediační služba v předrozvodovém, rozvodovém a porozvodovém uspořádání vztahů k nezletilým dětem).

Navíc jsou poskytovány nestandardizované služby jako jsou zastupování klientek při soudním jednání, doprovody k soudním jednání, OSPOD a k lékařskému ošetření, a doplňková pomoc - materiální výpomoc ze šatníku, zprostředkování volnočasových aktivit v rámci i mimo zařízení, možnost výuky a práce na PC ve vymezených hodinách s přístupem do sítě Internet, kroužek pro děti. Neobvyklým prvkem pomoci je canisterapie.

Cílem poskytované pomoci je fyzická a psychická stabilizace žen a jejich dětí (obětí domácího násilí) a podpora jejich oslabeného sebevědomí a samostatnosti.

Specifické místo v pomoci obětem domácího násilí zauímají obecní a městské policie, státní policie, státní zastupitelství a soudy. Tyto instituce reprezentují státní moc. Svou prací působí preventivně na společnost a vůči pachatelům domácího násilí postupují represivně.

3. Policie České republiky v boji proti domácímu násilí

Od konce 80. let dvacátého století naše společnost prochází změnami prakticky ve všech oblastech života. Je to způsobeno zejména politickými změnami naší země, nepochybně vstupem České republiky do struktur Evropské unie a také celosvětovým procesem globalizace.

V oblasti politického života můžeme pozorovat soutěžení různých politických stran o přízeň voličů. Právě volič – svobodný občan, jakoby v hledáčku zájmů politiků, má spoustu potřeb, které je schopen uspokojit sám anebo se obrací o pomoc – o sociální pomoc, na stát. Politik občanovi – svému voliči, vychází vstříc a snaží se mu poskytnout co nejširší a nejkvalitnější služby. Střídání politických stran s opačnou polaritou názorů má za následek neustále se vyvíjející a měnící se sociální politika našeho státu. Stát má závazky vůči svým občanům a na druhou stranu mají zas občané závazky vůči státu.

Občan od státu, společnosti, úřadů a institucí správně očekává, že se na něj pohlíží jako na rovnocenného partnera. Z důvodu existence požadavku občana na zkvalitnění služeb a „polidštění“ vztahu mezi úřadem na jedné straně a občanem na straně druhé, dochází ke změnám systému a způsobů metod práce a celkově ke zkvalitnění služeb, které jsou poskytovány obyvatelstvu. Právě jednou z oblastí, kde posledních několik let sledujeme kvalitativní i kvantitativní změny, je poskytování pomoci obětem domácího násilí.

Po mnoha letech totalitního režimu je na základě obecného požadavku snahou současných politiků zbavit orgány státní správy a samosprávy démonizujícího a tajemného prvku. Jsou polidšťovány instituce, kupříkladu soudy, státní zastupitelství a také i policejní aparát.

Zájmem společnosti je, aby policie, vedle svého hlavního úkolu boje s kriminalitou, také svým občanům sloužila a pomáhala. Slovy politiků, občané chtějí mít moderní fungující policii. Důkazem toho je stále se zvyšující požadavky na kvalitu práce policie, zefektivnění její činnosti a zprůhlednění její kontroly.

Posledním mezníkem v historii naší moderní policie byl začátek roku 2007, kdy mimo jiné zákony, vešla v účinnost novela zákona o Policii České republiky č. 283/1991 Sb.. Novelou zákona byla rozšířena pravomoc policie v oblasti boje proti domácímu násilí, spočívající v zavedení takzvaného institutu vykázaní.

3.1 Právní úprava domácího násilí

Jak už bylo v předchozím textu naznačeno, soužití mezi lidmi by mělo být harmonické, nemělo by docházet k jednání, která zasahují do práv druhých. Samozřejmě tomu tak vždy nemůže být. Je to pochopitelné, protože lidé nejsou stejní. Jsou různí. A nejsou na světě dva lidé, kteří by kategoricky a bez výjimek uznávali stejné hodnoty. Povahové rozdíly, rozdíly v názorech a zastávaných hodnotách jsou třecími plochami ve vztazích mezi lidmi. Při konfrontaci názorů, což není nic závadného, dochází samozřejmě ke konfliktům, které ne vždy končí kompromisem. Pro společnost jsou nežádoucí konflikty, které přerostou v roztržku, během níž jsou porušovány normy chování a vzniká škodlivý následek. Společnost se musí chránit před takovými negativními jevy. Pozornost věnuji zákonům a jejich některým ustanovením, o která se policie opírá v boji proti domácímu násilí.

▪ Přestupky

Pro společnost méně nebezpečná jednání řeší a postihuje zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích. V ustanovení § 2 uvádí pojem přestupku: „Přestupkem je zaviněné jednání, které porušuje nebo ohrožuje zájem společnosti a je za přestupek výslovně označeno v zákoně o přestupcích nebo jiném zákoně, nejde-li o jiný správní delikt postižitelný podle zvláštních právních předpisů anebo o trestný čin“.

V souvislosti s domácím násilím jde zejména o přestupky proti občanskému soužití a přestupky proti majetku:

- **Přestupky proti občanskému soužití** (§ 49 odst. 1) postihují urážky na cti, ublížení na zdraví z nedbalosti, úmyslné narušení občanského soužití formou

vyhrožování újmou na zdraví, drobným ublížením na zdraví, nepravdivým obviněním z přestupku, schválnostmi a jiným hrubým jednáním.

- **Přestupku proti majetku** (§ 50 odst. 1) se dopustí ten, kdo úmyslně způsobí škodu na cizím majetku krádeží, zpronevěrou, podvodem, zničením nebo poškozením věci z takového majetku nebo pokusem o takové jednání; úmyslné neoprávněné užívání cizího majetku, přisvojení si cizí věci nálezem nebo jinak bez přivolení oprávněné osoby a úmyslným ukrytím nebo převedením na sebe nebo jiného věci, která byla získána přestupkem spáchaným jinou osobou nebo toho, co bylo za takovou věc opatřeno.

V případě domácího násilí jde o přestupky, spáchané mezi osobami blízkými a zákon je charakterizuje jako **návrhové delikty**. Takové přestupky lze projednat pouze na základě podání návrhu poškozené osoby, o které se hovoří jako o *navrhovateli*. Návrh musí být podán přímo příslušnému správnímu orgánu, který bude o přestupku rozhodovat, tři měsíce od okamžiku, kdy se poškozená osoba (navrhovatel) dozvěděla o přestupku. U přestupků je promlčecí doba 1 rok, po uplynutí 1 roku od spáchání přestupku, přestupek nelze projednat.

Příloha č. 4 - Vyhodnocení řízení ve věcech přestupků proti občanskému soužití v roce 2006.

▪ **Trestné činy**

V České republice je trestná činnost, jednoduše označovaná jako domácí násilí, trestná od 1.6.2004, kdy byl trestní zákon novelizován. Novelizace obsahuje nový trestný čin „**Týrání osoby žijící ve společně obývaném bytě nebo domě**“ podle § 215a tr. zákona. Podle tohoto ustanovení, trestného činu se dopustí ten, kdo týrá osobu blízkou nebo jinou osobu žijící ve společně obývaném bytě nebo domě (§ 215a odst. 1) a může být potrestán odnětím svobody až na tři roky. Týráním se rozumí zlé nakládání, které oběť vnímá jako těžké příkoří.

Kvalifikovaná trestná činnost podle odstavce 2 citovaného trestného činu předpokládá delší dobu trvání týrání, zvláště surový způsob, anebo jednání na více

osobách. Za prokázání takového nezákonného jednání hrozí pachateli trest odnětí svobody na dvě léta až osm let.

Ještě v roce 2005, Jiří Jelínek hovoří o tom, že trestně právní postih má v právním řádu subsidiární úlohu. Nastupuje tehdy a tam, kde selhávají ostatní prostředky právní i mimoprávní. Na protiprávní jednání je třeba reagovat prostředky trestního práva až v krajních případech. Trestní právo reaguje na událost, která se stala, tedy na již učiněné násilí. Preventivní účinek se omezuje pouze na hrozbu uložení trestní sankce, i když i tato hrozba může vést pachatele k tomu, aby od takového jednání upustil nebo v něm pokračoval. Ohrožené osobě ovšem nenabízí žádné aktuální nebo potenciální konkrétní způsoby účinné ochrany (například sociální, lékařskou, psychologickou pomoc).²⁷

Pokud jde o trestné činy spáchané mezi blízkými osobami, i v trestním právu je obdobná situace jako v přestupkovém právu, trestní řád v ustanovení § 163 zná tzv. „souhlas poškozeného“. U trestných činů v tomto ustanovení uvedených se k trestnímu stíhání vyžaduje souhlas poškozeného (jde o prolomení zásady oficiality – postupu z úřední povinnosti). Protože však osoby týrané, pod vlivem všech okolností (působením pachatele domácího násilí, rodinných příslušníků i dalších osob) často svůj souhlas k trestnímu stíhání nedávaly, nebo jej vzaly zpět, zákonodárce tento „nový, trestný čin domácího násilí do tohoto institutu nezařadil, aby ve větší míře poskytl těmto týraným osobám ochranu – bez ohledu na jejich souhlas s trestním stíháním. Takovéto ustanovení lze hodnotit kladně a je to jeden z mála momentů, kdy stát se snažil alespoň touto formou pomoci týraným ženám.

Příloha č. 5 – Přehled o vyřízených věcech a pravomocně odsouzených osobách pro trestný čin týrání osoby žijící ve společně obývaném bytě nebo domě § 215a tr. zákona za rok 2006, 2005 a rok 2004.

²⁷ Kriminalistika 4/2005, Jelínek, J.: K trestněprávnímu postihu domácího násilí, str. 257 - 264

3.2 Institut vykázání

Novela zákona o Policii ČR, s účinností dnem 1.1.2007 zahrnuje v případech domácího násilí použití oprávnění uvedená v ustanovení podle § 21a až § 21d zákona č. 283/1991 Sb., o Policii České republiky. Oprávnění spočívá ve vykázání násilné osoby (pachatele, agresora, útočníka) ze společně obývaného obydlí s ohroženou osobou (oběť, napadená osoba) a vyslovení zákazu návratu. Toto policejní preventivní opatření trvá deset dnů. Ohrožená osoba může požádat místně příslušný soud ve věcech občanskoprávních o prodloužení tohoto opatření o jeden měsíc.

Opatření soudu lze prodloužit nejdéle na dobu jednoho roku. Ohrožená osoba však může sama požádat příslušný soud o předběžné opatření na vykázání a zákaz vstupu násilné osoby do společně obývaného bytu, jejího bezprostředního okolí nebo aby se zdržela v setkávání s ní, a nenavazovala s ní kontakty, aniž by musela kontaktovat orgány policie. Opět předběžné opatření může být stanoveno až na dobu jednoho roku. Výhodou je, že v souvislosti s vydáním takového předběžného opatření, je ohrožená osoba osvobozena od úhrady správních poplatků, jejichž výše, před účinností novely zákona o vykázání, dosahovala několikanásobku průměrného platu v České republice.

Poté, co policie použila institutu vykázání, je povinna informovat tzv. „**Intervenční centrum** pro pomoc osobám ohroženým domácím násilím“. Intervenční centra svou činnost provozují od začátku roku 2007. Tam může ohrožená osoba vyhledat další pomoc, anebo je pracovníky centra sama kontaktována.

Od začátku roku 2007 bylo ze strany Policie ČR proti několika stovkám násilných osob použito institutu vykázání. Novináři o tom poměrně pravidelně informují, ale už se nezmiňují o tom, že institut vykázání mohou použít v oprávněných případech i soudy.

3.3 Intervenční centrum (IC)

Intervenční centra jsou poradenská zařízení provozovaná na úrovních kraje a zřízená podle zákona o sociálních službách (zák. č. 108/2006 Sb.) na pomoc obětem domácího násilí. Poskytují individuální sociálně právní pomoc osobám ohroženým domácím násilím, ale i násilným partnerům, proti nimž bylo použito ze strany policie institutu vykázání. Intervenční centra zároveň koordinují interdisciplinární spolupráci mezi dalšími navazujícími službami. Poskytovaná pomoc je bezplatná.

V praxi to funguje tak, že poté, kdy je vydáno rozhodnutí Policie České republiky o vykázání násilné osoby, je dáno písemně na vědomí příslušnému interdisciplinárnímu centru, že došlo k použití institutu vykázání. Na tomto základě je osobě ohrožené nabídnuta pomoc intervenčního centra, a to nejpozději do 48 hodin od přijetí tohoto rozhodnutí. Pracovníci intervenčního centra ohroženou osobu sami aktivně kontaktují, pomohou jí zorientovat se v její situaci, informují ji o možnostech jejího dalšího řešení, poskytnou sociální, právní a psychologické poradenství, zprostředkují návazné odborné služby a v případě potřeby zprostředkují ohrožené osobě i azylové ubytování.

Jedná se tedy o zcela nový způsob pomoci osobám ohroženým. Doposud musely oběti domácího násilí samy vyhledávat informace a pomoc. Je samozřejmě na vůli osoby ohrožené, zda pomoc nabízenou intervenčním centrem přijme či nikoli. Nevýhodou je, že intervenční centra jsou zřízena při krajských městech, což může potřebným osobám činit potíže při dopravě ze vzdálenějších míst kraje.²⁸

V Jihomoravském kraji bylo intervenční centrum zřízené v objektu společnosti SPONDEA při Českém červeném kříži Brno, o.p.s., Sýpka 25, 613 00 Brno.²⁹

²⁸ Závazný pokyn policejního prezidenta č. 179, str. 31

²⁹ <http://test.polar.cz/domacinasili/>

3.4 Dokumentace domácího násilí

Policejní orgány jsou povinny ze zákona prověřit, zda v případě zjištěného incidentu s prvky domácího násilí se jedná o podezření z trestného činu, případně zda jde o podezření z méně závažného přestupkového jednání. Ať tak, či tak, v obou případech jsou přítomné osoby vyzvány k podání vysvětlení, policisté provedou prvotní úkony na místě činu, šetření mezi sousedy, případně přijmou proti násilné osobě institut vykázání.

Institutu vykázání lze použít, i když je násilná osoba zajištěna dle § 14 zákona o Policii ČR nebo je zadržena dle § 76/1 trestního řádu jako osoba podezřelá.

Pokud je šetřením na místě zjištěno podezření z trestného činu „Týrání osoby žijící ve společně obývaném bytě nebo domě“ podle § 215a trestního zákona, jsou policejním orgánem zahájeny úkony trestního řízení dle § 158/3 trestního řádu. Podle tohoto ustanovení trestního řádu jsou orgány činné v trestním řízení oprávněni provádět úkony uvedené v hlavě IX. trestního řádu.

Ohrožená osoba po počátečním nadšení, kdy je obšírně zaznamenána její výpověď, ztrácí o trestní řízení zájem, někdy i přestává spolupracovat s orgány činnými v trestním řízení, své oznámení bere zpět a podobně. Důvodem může být naléhání rodiny nebo i naléhání násilné osoby. Násilná osoba se po kontaktu s policií obvykle zklidní a na několik hodin, případně dnů svého jednání vůči ohrožené osobě zanechá.

Jednou započaté prověřování pro podezření ze spáchání trestného činu dle § 215a tr. zákona pokračuje bez ohledu na to, že poškozená s trestním stíháním podezřelého nesouhlasí. Trestní řád o tom hovoří, že poškozená osoba, v případě § 215a tr. zákona, nemá dispoziční právo souhlasu nebo nesouhlasu s případným trestním stíháním pachatele, který je k poškozené v poměru rodinném nebo obdobném (podle § 163a tr. řádu).

U poškozené osoby se zjišťují známky psychického a fyzického týrání, přítomnost syndromu týrané osoby a někdy také posttraumatická stresová porucha.

Obvykle vždy se zjišťuje, zda výpověď poškozené je pravdivá (věrohodnost). Za tím účelem je přibrán dle § 105 trestního řádu soudní znalec z oboru psychologie.

U pachatele se obvykle zjišťuje, zda je příčetný, zda netrpí duševní poruchou a zda je schopen vnímat smysl trestního řízení. Toto vyšetření provádí psychiatr.

Na závěr vyšetřování je spisový materiál předložen obviněnému k seznámení s výsledky vyšetřování a poté policejní orgán vyšetřování končí návrhem státnímu zástupci na podání obžaloby na obviněného.

Osobně se nemohu ubránit dojmu, že z problému „domácího násilí“ se v posledních letech stává fenomén, který plní stránky novin s tučnými titulky, a je předmětem politických diskusí. Zapomíná se však na skutečnost, že zavedení všech popsanych právních a sociálních opatření je pouze eliminace následků, ne však příčin tohoto patologického jevu.

3.5 Kazuistika: Příběh paní Věry a její rodiny

Příběh paní Věry, který chci popsat, se skutečně stal. Je zaznamenán v protokolech policie a zabýval se jím i soud.

Jednoho letního dne roku 2005 oznámil anonym na telefonní linku policie, že z jednoho bytu v okresním městě na Moravě je slyšet křik dítěte, ženský křik a pláč a volání o pomoc. Na místo vyslaná policejní hlídka našla byt, odkud se ozývalo volání ženy o pomoc. Sousedí potvrdili opakující se napadání ženy ze strany jejího partnera, ale oficiální svědectví se zdráhali poskytnout. Policisté vstoupili do inkriminovaného bytu, kontaktovali ženu, která byla zraněná. Žena před partnerem nechtěla vypovídat o jejich problémech. Byla evidentně vystrašená a obávala se reakce svého partnera. Po krátkém vyličení k čemu mezi nimi došlo, policisté zajistili opilého partnera a sepsali obvyklý záznam. Zásahu orgánu sociálně právní ochrany dětí na místě nebylo třeba. Bylo provedeno ohledání místa činu a se ženou byl sepsán krátký protokol o trestním oznámení. Napadení bylo přítomno jejich nezletilé, asi tříleté dítě. Poškozená se dostavila na služebnu v pozdních nočních hodinách,

ačkoliv k události došlo odpoledne. Protokolace byla ukončena na její žádost s tím, že v protokolaci se bude pokračovat následující den. Podezřelý muž využil svého práva a k věci odmítl vypovídat. Protože nebyl důvod k omezování, byl propuštěn na svobodu následujícího dne v ranních hodinách. Stejného dne se poškozená dostavila k pokračování protokolace a podrobně vypověděla svůj příběh.

Na policisty, kteří prvotně zasahovali na místě činu, partneři působili jako „bezdromovci“. Jejich komplikovaný vztah byl místním policistům znám už z minulosti. Za posledních několik let, tam byly činěny opakované výjezdy. Později se zjistilo, že těchto výjezdů na místo činu mohlo být kolem šesti za poslední uplynulé dva roky. V té době se každý takový zákrok u „domácího násilí“ ani nezaznamenával.

Bylo započato standardní policejní šetření, dokumentována jednotlivá a vzájemná trestní minulost obou partnerů. Bylo uskutečněno šetření mezi sousedy, mezi rodinnými příslušníky, získávány podklady a zprávy z různých institucí a organizací.

Příběh paní Věry byl smutný. Vystudovaná zdravotní sestra se provdala za dělníka (zaměstnance státní organizace) o několik let staršího. Měli spolu dvě děti a žili všedním životem na okresním městě. Paní Věra současného partnera poznala jako spolupracovníka svého manžela. Žil sám, byl společenský, uměl to s dětmi a často s nimi trávil nejednu dovolenou a víkendy na zahradě.

Snad pro tuto spřízněnost u něj paní Věra našla několikrát útočiště před svým manželem, který ji opakovaně fyzicky napadal. Z počátku u něj jen přespávala, později se spolu sblížili natolik, že paní Věra z manželství odešla. Půl roku o ní její rodina nic nevěděla. Snažila se s novým partnerem začít nový život. Chtěla zapomenout na vše, co dosud prožila i na svoji rodinu, která ji nepomohla. Opustila i své dvě děti ve věku 10 a 13 roků a zanechala je těžce nemocnému manželovi. Skutečnost, že umírá, ale nevěděla a o jeho úmrtí se dozvěděla až v době, kdy již byl pohřben.

Půl rok společného soužití s novým partnerem byl pro paní Věru vzpruhou, ale přišly problémy: z vdané ženy byla náhle vdova, děti zůstaly nezaopatřeny,

majetkové poměry byly neuspořádané, zemřelý manžel po sobě zanechal dluhy, které byly vyřešeny prodejem bytu. S ohledem na nezájem paní Věry o své potomky, byly obě její děti svěřeny do péče manželovy matky. Ve vztahu s novým partnerem přišly první krize a s tím i první hádky, konflikty, facky a bití. Dříve pečlivá pracovnice začala mít absence, postupně přestala chodit do zaměstnání úplně a nikdo nevěděl, co se s ní vlastně děje. Tato žena logicky nakonec dostala výpověď a ocitla se bez práce.

Partner paní Věry byl průměrným zaměstnancem, v práci žádné problémy neměl. Byl sám, jeho rodina se od něj odvrátila – matka s ním nekomunikovala ačkoliv o sobě věděli. V průběhu vztahu s paní Věrou mu zemřel otec. Snad měl pocit jakéhosi vykořenění nebo nezakotvení, snad k tomu přispěl i návyk na častou konzumaci alkoholu. V době, kdy si paní Věra prožívala svoji rodinnou krizi, přišel o zaměstnání a novou práci si nedokázal obstarat.

Toto období provázely neustále se opakující stres s násilným partnerem, jeho alkoholismus, rodinné problémy a existenční problémy. V tom všem zmatku paní Věra ani nepostřehla, že otěhotněla. O své graviditě se dozvěděla až během ošetření po jednom z útoků, kterým se zabývala policie. Z nemocnice tenkrát odešla na revers. Z policie se nikdo jejím případem nezabýval a ona sama neměla zájem s policií spolupracovat. Byla ve třetím měsíci těhotenství a na přerušení již bylo pozdě.

I přes těhotenství paní Věry partner v jejím napadání nepřestal, naopak se jeho jednání stupňovalo. Obyvatelé domu z počátku sice na místo volali policii a měli snahu jí pomoci, ale postupně si začali na pravidelné hádky a bití paní Věry zvykat. Její pověst se postupně propadala na úroveň jejího partnera.

Nestranný pozorovatel by měl problém v hodnocení jejich vztahu. Po narození dítěte bývaly hádky prakticky na denním pořádku a vrcholily v době, kdy paní Věra pobírala sociální dávky a dětské přídatky. Její partner požadoval peníze na cigarety a alkohol, paní Věru zas zajímaly spíše existenční potíže, tj. jak uživit malé dítě, obléct je, trochu zaopatřit sebe i svého druha. Narození dítěte přitom ve svých letech pokládala za malý zázrak a byla šťastná, že druhovi může poskytnout tento dar.

Myslela, že se jeho chování po narození dítěte změní a pořád doufala, že si uvědomí, co pro něj ona a jejich společné dítě znamenají.

Ale následoval sled událostí - jejímu druhovi krátce po sobě zemřel otec, přišel o práci, začal si připadat neschopný, protože se nedokázal postarat o vlastní rodinu. Viníka začal hledat ve své družce. Vyčítal ji všechno možné, bezdůvodně ji obviňoval, že za jeho neštěstím je právě ona. Když se bránila, bil ji. Sama dvakrát na něj přivolala policii, aby mu domluvili. Jedenkrát proti němu vypovídala, věc byla řešena jako přešůpek, ale poškozená jako navrhovatelka, nedala návrh na projednání věci v přestupkové komisi. Poté asi třikrát v dalších případech u nich zakročovala policie, řešila rušení nočního klidu a hluk hádek vycházejících z jejich bytu. Snad kvůli vyhrožování ze strany druhá, pokud na něj něco oznámí, nikdy na policii nešla a jeho jednání a chování vůči ní neoznámila.

Její rodina se poprvé dozvěděla o jejích problémech, když v zimě, těhotná, přiběhla v mrazu a sněhu, polonahá k nim do bytu. Nikdo z rodiny ji nedokázal pomoci jinak než slovy. Otec jí říkával, proč se k němu vždycky vracívá poté, když ji zbil. Rodiče bydleli nedaleko a později z nich nikdo ani nedokázal spočítat, kolikrát u nich vlastně paní Věra hledala pomoc.

Paní Věra ztratila důvěru v kohokoli – v pomoc svého otce, pomoc své matky i pomoc manželů a druhů svých sester. Coby zdravotnice se styděla a bála se hledat pomoc v nemocnicích a sociálních úřadech vůbec. Styděla se za život, který prožívá. Všude by musela vykládat svůj příběh a nikdo by ji nepochopil. Tak trpěla dál a žila ze dne na den.

Oběma se nedostávalo peněz, tak jim odpojili elektřinu, plyn, vodu. V bytě bydleli potmě, v zimě, hrozilo jim vystěhování, dlužili tisíce na nájemném. Jejich jediným příjmem byly sociální dávky a přídavky na děti, druh si přivydělával sběrem šrotu. Jejich situace byla tak beznadějná, že se spolu pokusili oloupit jednu starší ženu, byli však přistiženi a paní Věra byla později souzena pro loupež. Její druh byl veden jako „svědek“ ale soudu se nezúčastnil.

Během vyšetřování jejího týrání se o loupeži vyjádřila, že: „... byla jsem v nepravou chvíli na nepravém místě“. V podstatě se k loupeži nepřímou doznala. Ne bezdůvodně se zakročujícím policistům zdála s druhem jako dvojice bezdomovců. Ostatně i na obyvatele ulice, kde bydleli, tak působili.

Paní Věra často jezdila dlouho do noci se svým kočárkem a malým dítětem a čekala, až druh usne a bude se moci vrátit do bytu. Kolikrát se s druhem na ulici porvala, když sebe a dítě bránila před útokem druha, který po ní neustále požadoval peníze na to stejné – cigarety a alkohol. Když mu nevyhověla, tak byla bita.

Facky, kopy, údery pěstí, smýkání těla po zemi, tahání za vlasy, ruce, za prsy, kroucení rukou, kroucení a následné fraktury prstů, boule a modřiny prakticky po celém těle, zlomeniny nosu, to vše prokládané nadávkami toho nejhrubšího kalibru, vyhrožování vším možným, vyhrožování prostým zabitím bylo to nejmenší.

Otec postupnou fyzickou degradaci své dcery komentoval slovy „byla děvče krev a mlíko, teď by se převlíkla za bičem, jak je hubená“. Prostým srovnáním podoby paní Věry s její podobou na fotografii starého občanského průkazu – rozdíl asi šesti let – dříve pohledná třicetiletá žena, nyní vypadající jako šedesátiletá stařena, šamana nějakého eskymáckého kmene. Tak zapůsobila na zpracovatele, který se s ní poprvé setkal. Nechtělo se mu ani věřit, že se jedná o tutéž stejnou ženu – ve skutečnosti měla prořídle a prošedivělé vlasy, oteklou tvář, boxerský nos, pusou bez zubů - ty ji všechny „vymlátil“ druh.

Dokumentace a vyšetřování případu nebylo jednoduché. Poškozená se už od počátku chovala problematicky. Asi měsíc byla i s dítětem v azylovém domě, nepodrobovala se tamějšímu režimu a utekla zpět k druhovi. Ve společně obývaném bytě ji druh asi týden držel, že se nemohla jít ani „vyčůrat“ ani o sobě nemohla podat nikomu zprávu, znovu ji opakovaně napadal. Před druhem se začala ukrývat a s policií přestala spolupracovat.

Podezřelý se od počátku policii vyhýbal, bylo zahájeno trestní stíhání, byl mu ustanoven obhájce. Jenže v násilném jednání vůči družce pokračoval i v době, kdy proti němu bylo zahájeno trestní stíhání.

Bylo prováděno dokazování, přibírání různí znalci, opakovaně vyslýchání svědci. Paní Věra zcela rezignovala na okolní svět a i s dítětem se vrátila k druhovi. Uplynulo více než půl roku od anonymního oznámení, než byl obviněný vzat do vazby a případ byl poté během tří týdnů předán státnímu zástupci s návrhem na podání obžaloby.

Z policistů, kteří se případem měli možnost nepřímo seznámit, by nikdo v poškozené s vzezřením bezdomovkyně, nehledal středoškolačku s maturitou, zdravotní sestru, jejíž inteligenční kvocient bez mála dosahuje 140 bodů, a to i po těch všech prožitých hrůzách a negativních zkušenostech. Vyšetřovateli se svěřila slovy „...já si vše uvědomuju, uvědomuji si svoji situaci, ale nejsem sama schopna s tím cokoli dělat, nemůžu, nejsem schopna s tím něco dělat, to je to nejhorší, že si to uvědomuji, ale nevím co mám dělat...”.

Paní Věra bude nyní čtyři roky čekat, než se jí druh vrátí domů. Domů? Kam ale domů? Nyní žije u svých rodičů, byt musela opustit. Ačkoliv jí byl vyplacen vdovský důchod, čítající částku hodně přes sto tisíc, na její situaci to nemělo větší vliv. Peníze jí byly vyplaceny před Vánocemi, sociální pracovnice její situaci komentovala slovy, že po Vánocích z těchto peněz neměla ani korunu - rodina ji o ně připravila. Na dotaz, co by paní Věře pomohlo změnit její osud, sociální pracovnice sdělila, že: „... nepochybně jiný partner. Pokud by našla vhodného partnera, nepochybně by jí to pomohlo, jenže ona je tím současným partnerem-tyranem doslova prožraná“.

Když s ní vyšetřovatel hovořil naposledy, to bylo skoro tři čtvrtě roku po anonymu, paní Věra byla s dítětem na procházce. Našla si nové zaměstnání a na svůj předchozí život se snaží marně zapomenout. Ona i dítě byly zaopatřené podle odpovídajícího příjmu. Budoucnost její a jejího dítěte je nejistá. Na svého druha bude čekat čtyři roky - má to pro ni ale smysl?

▪ Návrh řešení problému

V ukázkovém příběhu paní Věry je popsána většina negativních průvodních jevů, vyskytujících se u týraných žen. V průběhu násilného stavu se svým partnerem byla neustále nucena řešit kritické situace.

Zde se naskýtá možnost pro sociálního pedagoga, který by poškozenou kontaktoval, zjistil podstatné skutkové okolnosti a po jejich vyhodnocení by jí vysvětlil její situaci jako případně poškozené v trestním řízení. Navrhl by jí různá řešení občansko právní, trestně právní, a jako tutor by dohlížel na ni a na její děti. Nazvala bych jej například: **„Průvodce obětí domácího násilí“ trestním nebo správním řízením** (a možná i dále – v běžném „normálním“ životě).

Kvalifikovaná pomoc takového průvodce (sociálního pedagoga), by mohla v případě paní Věry spočívat zejména:

- V mediaci – zprostředkování komunikace s rodinou, přáteli, v zaměstnání (oběť domácího násilí, jak jsem výše popsala, má problém v komunikaci se svou rodinou, přáteli ale i se svými dospívajícími dětmi, s úřady, zaměstnavatelem apod. - nalezení ztracené identity oběti).
- V asistenci při doprovodu na úřední, ale i soukromá jednání (oběť se vyhýbá kontaktu s okolím, nedochází ke svému praktickému lékaři, zubaři a na místě je potřeba podpořit její narušené sebevědomí).

Výčet pomoci by byl velmi obsáhlý. Konkrétní pomoc by byla závislá na míře závažnosti následku domácího násilí, stupni vývoje domácího násilí, míře rozvinutí syndromu týrané oběti, věku, sociální a profesní pozici apod.

Už jenom tím, že oběti sociální pedagog věnuje svůj čas a pravidelně ji kontaktuje, zabývá se jejími obtížemi a starostmi, oběti velmi pomáhá. Velmi ale záleží na osobnosti a zkušenostech sociálního pedagoga a na druhé straně i na zájmu oběti nechat se, obrazně řečeno, „přenést“ přes období odpoutávání se od agresora.

Přestože obětem domácího násilí je poskytována pomoc i ve smyslu prominutí zpoplatnění některých podání, např. návrhu na předběžné opatření, domnívám se, že by bylo vhodné uvažovat a zavést i některé sociální dávky, které by v nouzi a podmínkách opuštění rodiny a domácnosti umožnily překlenout týraným osobám, zvláště ženám, tíživé sociální podmínky, do kterých se dostaly ne vlastní vinou.

Tato situace je zvláště kontraproduktivní, uvědomíme-li si, že stát platí vysoké částky na obhajobu recidivistům. Proč by tedy nemohl stát vyjít vstříc i týraným ženám s nezletilými dětmi, které jsou často bez prostředků a navíc jsou jejich živitelé současně i jejich vlastní tyraní? Paradoxně tak stát platí v případném trestním řízení proti pachateli trestného činu – tyranovi jeho obhajobu, avšak oběť zůstává doslova bez prostředků. Není se potom čemu divit, že oběti ztrácejí hlavu, berou zpět svá oznámení a chovají se nedůvěryhodně.

4. Účinnost a efektivnost pomoci obětem domácího násilí

Odpověď na otázku obecné účinnosti pomoci obětem domácího násilí, není jednoduchá, protože každý případ domácího násilí je svým způsobem specifický. U oběti bychom museli znát, v čem spočívají její problémy s agresorem, její majetkové a rodinné poměry, vyřešit otázku, jaké se jí naskýtají možnosti řešení a znát, co si oběť slibuje od pomoci zvenčí a jak se její představy shodují s realitou.

Po ujasnění, co vlastně pomocí chceme dosáhnout a co od ní očekává oběť, můžeme teoreticky i navrhnout, jak takovou pomoc ohodnotit. S určitým časovým odstupem bychom mohli nalézt odpověď na otázku, zda cíle naší pomoci oběti bylo dosaženo a jakého teoreticky plánového „stupně“ této konkrétní pomoci bylo dosaženo.

Dle mého názoru, z praktického hlediska není možné stanovit obecnou nějakou hranici účinnosti a efektivnosti pomoci obětem domácího násilí. Snadněji lze hodnotit rozsah a kvalitu poskytované péče. Kupříkladu, když oběť umístíme v azylovém domě a ona se po nějaké době k agresorovi vrátí a znovu dojde k násilí, přičemž dojde k recidivě násilí, závěr je takový: z krátkodobého hlediska bylo oběti pomoheno – sociální práce je tedy účinná. Z dlouhodobého hlediska se mi pomoc jeví jako málo efektivní. Osobně se mi nelíbí, že oběť znovu vyhledává sociální pomoc, ta jí je bezplatně poskytnuta a tak pořád dokola. V našem právním řádu není zakotveno nic, co by ženu motivovalo chovat se jinak – řekla bych odpovědněji.

Při úvahách o zvláštích financování v sociální oblasti je vždy třeba si uvědomit, že jde o přerozdělené prostředky a nejedná se o prostředky přímo „vyprodukované“ danou činností. To znamená, že „kdo“ – stát, obec, dárce – považuje za účelné zaplatit za zlepšení kvality života klienta. Přímou odpovědnost za využití prostředků nese management všech institucí sociální sféry. Skutečná efektivita financování znamená poskytování skutečně kvalitních služeb skutečně potřebným lidem při využití minimálního množství finančních prostředků. Právě měření efektivity, tedy poměru „efektu“ k vynaloženým nákladům je nejen metodický, ale i etický problém, který je centrem pozornosti u nás i v dalších zemích.³⁰

³⁰ Matoušek, O. a kol.: Metody a řízení sociální práce, str. 337-338

Prezidentka organizace Bílý kruh bezpečí Petra Vitoušová na jedné ze svých přednášek popsala na příkladu pokusu s žábou situaci týrané ženy. Podle Vitoušové byl psychologem uskutečněn pokus s živou a zdravou žábou. Při prvním pokusu vhodili skokana do hrnce s horkou vodou, skokan z hrnce vyskočil a zachránil si život. Při druhém pokusu stejného skokana dali do hrnce se studenou vodou a tu postupně zahřívali. Skokan uhynul. Závěr byl takový, že u prvního pokusu skokan rozpoznal nebezpečné, život ohrožující prostředí a unikl z něj. U druhého pokusu skokan nedokázal rozpoznat nebezpečnost situace a nesnažil se včas uniknout. Nedokázal rozpoznat nebezpečnost život ohrožujících faktorů, protože přicházely postupně. Stejně tak i oběť domácího násilí není schopna rozpoznat, že není něco v pořádku, protože nebezpečí narůstá poznenáhlu, dalo by se říct neznatelně, a oběť si nedokáže uvědomit, že by svou situaci měla řešit. Petra Vitoušová situace oběti domácího násilí komentuje sloganem: „Nejdříve jde o lidskou důstojnost, pak o zdraví a nakonec o život“.

Jenže u domácího násilí neexistuje jediné a univerzální řešení. Kloubí se zde a navzájem prolínají např. otázky citové, etické, finanční, právní, apod. Proto v České republice v současné době působí řada specializovaných poradenských center, jejichž sociální pracovníci nabízejících celou paletu služeb přes krizové telefonické linky, poskytování doprovodů, právní pomoc, azylová ubytování, sociální poradenství, psychologickou pomoc s následnou terapeutickou péčí atd. Cílem sociální pomoci je odhalování, vysvětlování, zmírňování a řešení sociálních problémů. Sociální pracovníci pomáhají nejen jednotlivcům, ale i rodinám, skupinám a komunitám dosáhnout způsobilosti k sociálnímu uplatnění nebo ji získat zpět.³¹

Každá pomoc sociálních pracovníků by měla být šetrná a ve své podstatě anonymní, poskytovanou pomocí by se neměla oběť vystavit možnému riziku ohrožení její bezpečnosti. Oběti by neměly být nuceny přijímat vlastní představy, postoje a rady sociálního pracovníka, tím by z jedné závislosti mohly přejít do závislosti na pomoci zvenčí. Autor Kraus sociálním pedagogům radí být jednak aktivní při řešení krizí a dále zdůrazňuje poskytnout klientovi „pomoc k svépomoci“.

³¹ Matoušek, O. a kol.: Metody a řízení sociální práce, str. 11

Při pomoci v řešení krizových životních situací je možné vycházet ze známých obecných pojetí stabilizovat klientovo „já“ umožněním „vypovídat se“, což přináší často značné uvolnění.

▪ **Možnosti technik řešení**

- **technika racionalizace** – snažit se klientovi racionálně zdůvodnit, proč k situaci došlo,
- **kompence** - spočívá v hledání aktivit, které by pro osobnost v krizi mohly být východiskem z dané situace,
- **identifikace** s vhodným modelem účelného jednání. Profesionální „pomocník“ – sociální pedagog – může nabízet příklady, které klienta motivují k vlastní aktivitě. Vhodnými vzory mohou být právě ti, kterým se podařilo krizovou situaci zvládnout, či jiné pro klienta „silné“ osobnosti,
- **technika úniku**, ve smyslu jistého „zasnění“: klient si představuje, jak vyřešil danou krizovou situaci,
- **technika agrese**, která se jeví z pedagogického hlediska jako těžko použitelná,
- **sociální izolaci**, a to v případě, že se klient nachází v nežádoucím prostředí. V něm nelze očekávat pomoc, problémy se umocňují a jeho psychický stav se zhoršuje.³²

▪ **Krizová intervence v případě násilí páchaného na ženách**

Krizová intervence zaměřená na týrané ženy se může odehrávat tváří v tvář v poradnách pracujících s oběťmi domácího násilí, může mít telefonickou nebo jinou distanční podobu. S ohledem na okolnosti je možné krizovou intervenci provádět:

- v aktuálně hrozící nebo probíhající násilné situaci (násilí na ženě je právě pácháno nebo bezprostředně hrozí).
- ve fázi přípravy odchodu, opuštění týrajícího partnera.
- ve fázi opuštění týraného partnera.

³² Kraus, B., Poláčková, V. et al.: Člověk - prostředí - výchova, str. 150-152

▪ **Intervence v případě akutně hrozící nebo právě probíhající násilné situace**

Ve fázi akutního páchání násilí může dominovat šok ženy, zejména pokud se jedná o prvotní násilné ataky ze strany partnera. Krizovou intervenci v případě akutně hrozící nebo právě probíhající násilné situace značně komplikuje fakt, že obvykle není dostatek času a prostoru na vysvětlování, a objasňování situace. Je tedy třeba jednat rychle, jasně a stručně.

Okamžitá redukce ohrožení spočívá ve zhodnocení psychického a fyzického stavu ženy a rizika ohrožení jejího zdraví nebo života. Dále upřesnění, kde se pachatel násilí nachází a v jakém je stavu, v zajištění bezpečí ženy, ochrany jejího zdraví života, případně zdraví a života dalších osob. Posouzení, zda oběť může setrvat v domácím prostředí, případně se domů vrátit, nebo je vhodnější vyhledat jiný azyl. V této souvislosti jde o následující hlediska:

- **Pochopení reakcí ženy** je nezbytné pro navázání dobrého kontaktu intervenanta s obětí násilí, které zahrnuje:
 - uznání a respektování manifestovaných symptomů (nikoliv jejich devalvace!),
 - akceptace toho, že cokoliv se děje, jakkoliv se žena chová (byť i hystericky), je normální reakcí na nenormální situaci (násilí je nenormální!),
 - navrácení pocitu bezpečí (nejen poskytnutí azylu, ale i zajištění “bezpečného kontaktu”).
- **Navrácení pocitu vědomí kontroly** - ženě je vhodné pomoci vyznat se v nastalé situaci a pomoci získat zpět pocit moci a kontroly nad svými pocity, aby měla možnost znovu ovlivňovat svůj život.
- **Aktivizace zdrojů** - a to jak vnitřních zdrojů (oběti), tak vnějších zdrojů, neformálních i formálních zdrojů pomoci v dané situaci (přímá a nepřímá) pomoc státních a nestátních organizací.
- **Sestavení plánu aktivit směřujících ke změně.** Záleží na ženě co a jak chce změnit, jak dalece v zamýšlené změně chce jít, což ne vždy může odpovídat představě krizového intervenanta (zde je třeba postupovat velmi opatrně).

- **Sestavení „bezpečnostního plánu“**, pokud se žena rozhodne nadále setrvat s týrajícím partnerem.³³

- **Intervence ve fázi zvažování odchodu od týrajícího partnera**

Pokud je klientem, resp. klientkou krizové intervence (ať už telefonické krizové intervence nebo intervence face-to-face) týraná žena ve fázi zvažování odchodu, opuštění týrajícího partnera, měl by se krizový intervent zaměřit především na navázání kontaktu, redukci negativních emocí (zejména strachu), sběr informací o životní historii klientky a o historii násilí. Společně by měli vytvořit bezpečnostní plán.

Při konstruování bezpečnostního plánu by měl krizový intervent s týranou ženou probrat :

- čtyři incidenty týkající se týrání (první, typický, nejhorší či jeden z nejhorších, poslední),
- detaily signálů násilí ze strany agresora (jak týraná žena pozná blížící se akt násilí), co agresor říkal, jak to říkal, zda byl pod vlivem návykových látek, výraz v obličeji, jaké bylo aranžmá dané situace,
- kdy a kde začíná bití,
- plán domu nebo bytu - zvážení vhodné cesty k útěku,
- co bude žena v případě útěku potřebovat - příprava tzv. „balíčku na cestu“,
- jak zahrnout do bezpečnostního plánu děti,
- kam bude utíkat (azylový dům, příbuzní),
- co bude dělat pak (oznámení na policii, rozvod).

Žena si může „trasu útěku“ v nepřítomnosti muže v klidu projít, „secvičit“ útek s dětmi apod. Bezpečnostní plán dává ženě pocit bezpečí pro případ ohrožení – bez ohledu na to, zda bude někdy použit či nikoliv, jí dává určitou sílu a moc.

V případě, kdy žije žena v situaci domácího násilí několik let, potřebuje pro získání pocitu bezpečí a přesvědčení, „že to dokáže“, že je schopná vzít

³³ Špatenková, N. a kol.: Krizová intervence pro praxi, str. 112-113

odpovědnost za svůj život do vlastních rukou, uskutečnit několik (zpravidla 5-6) pokusů odejít.

Je ovšem možné, že se jednalo ze strany partnera o ojedinělý incident, v tom případě je nezbytné podniknout něco pro zastavení násilí v samotném počátku. Jinak je více než pravděpodobné, že se násilí bude opakovat a jeho intenzita stupňovat.

Napadená žena by měla:

- podstoupit ošetření u lékaře,
- kontaktovat policii,
- identifikovat důvěryhodné osoby (kontaktní údaje svědků, rodinných příslušníků),
- sbírat důkazy o fyzickém násilí nebo poškozování věcí (fotografie, video),
- kontaktovat odbornou pomoc (sociální, psychologickou, psychiatrickou, právní, rodiny).

Všechny tyto kroky by měla žena realizovat, a to i v případě, že je rozhodnuta zatím nepodávat oznámení o podezření ze spáchání trestného činu nebo aktuálně („teď hned“) řešit situaci odchodem od partnera.

▪ Intervence ve fázi opuštění týraného partnera

Po celou dobu této fáze potřebuje žena doprovázení, podporu a nezdědka také ochranu před agresorem. Je proto vhodné, aby se týraná žena obrátila například na linku důvěry, krizové centrum, poradnu pro oběti domácího násilí nebo jinou instituci psychosociální pomoci a kromě psychologické pomoci obdržela také kompetentní sociální (*resp. Sociálně-právní*) pomoc, například:

- zprostředkování ubytování v azylovém domě,
- zajištění nezbytnými finančními prostředky,
- poskytnutí sociálně-právní poradenství,
- zprostředkování právní či jiné pomoci,

- poučení o jejích právech a povinnostech při jednání s policií a ostatními orgány činnými v trestním řízení apod.³⁴

Popsanou intervenční pomoc můžeme modifikovat na kteroukoliv oběť domácího násilí bez rozdílu pohlaví a věku.

Krizovou intervenci, kterou vhodně doplňuje psychoterapie pro oběti domácího násilí, ať už se bude jednat o terapii individuální, skupinovou či o účast ve svépomocných skupinách, je možno nalézt ve státních a nestátních institucích, zastoupených kupříkladu v Interdisciplinárních týmech.

Cílem komplexní péče o oběti domácího násilí by mělo být znovunabytí ztraceného sebevědomí, samostatnost ve všech oblastech života, duševní vyrovnanost a klid a nabytí nových vzorců ve výběru partnera.

▪ Význam součinnosti represivních složek státu a pomáhajících institucí

Pomáhající instituce, spolu s příslušnými policejními orgány, spolupracují, vyměňují si zkušenosti (jejich pracovníci jsou rovněž školeni k problematice domácího násilí) a hlavně, což je nejdůležitější, jejich pomoc je provázána (není izolovaná), jak tomu bylo do konce roku 2006.

Zkvalitnil se přístup k jednání, při prvním kontaktu s obětí domácího násilí a oběť ve své krizové situaci není osamocena. V případě nutnosti je oběť sociálními pracovníky přímo vyhledávána, a je jí nabídnuta zdravotní, sociální i právní pomoc. Přitom důraz je kladen na monitorování rodin obětí, kde se vyskytují nezletilé děti.

Přijetí nového trestného činu týrání podle § 215a trestního zákona v roce 2004, interdisciplinární přístup k řešení domácího násilí, spolu se zavedením institutu vykázání od začátku roku 2007, bezpochyby zcela změnily způsob řešení následků domácího násilí a působí na veřejnost pozitivně.

³⁴ Špatenková, N. a kol.: Krizová intervence pro praxi, str. 115-117

▪ **Prevence a zhodnocení současných možností pomoci**

Jakmile se v průběhu vztahu dvou lidí vyskytnou indicie potenciálních problémů do budoucna (užívání návykových látek, gamblerství, antisociální a asociální chování, porucha osobnosti, duševní nemoci a podobně), dle mého názoru nemá vztah další perspektivu a je na místě jej ukončit.

Navrhuji zavést psychologii jako povinný předmět ve školách, kde by se děti učily diskutovat a komunikovat mezi sebou a řešit krizové situace. Rodiče by se měli svým dětem více věnovat, seznamovat je s praktickým životem, motivovat je a pomáhat jim v budování vlastního „Já“. Měli by jim pomáhat i další dospělí, neboť – jak uvádí autorka Pávková, J. a kol.: „Děti a mladí lidé musí splnit mnoho „vývojových úkolů“ při své cestě k dospělosti. Růst a přechod k novému, vyššímu stadiu vždy a všude obsahuje určitá rizika a nejistotu. Proto je jedním z hlavních úkolů dospělého podporovat mladé lidi na jejich nesnadné cestě. Vhodné pedagogické ovlivňování volného času dětí a mládeže je jednou z účinných forem prevence tak závažných výchovných problémů, jako jsou projevy agresivity, záškoláctví, drogová závislost, gamblerství, závislost na virtuální droze, problémy v oblasti sexu“.³⁵

Některé výzkumy nám ale ukazují, že i z mnoha dětí, které ač byly vystaveny negativním výchovným činitelům, mohou vyrůst dobře adaptovaní dospělí, schopní vytvořit kvalitní trvalé partnerské vztahy a úspěšně se zapojit do společnosti. Pro popis souboru vlastností, které napomáhají úspěšné adaptaci navzdory rizikům a překážkám, se vžilo označení „*resilience*“ (nezlomnost, nezdolnost). To, co ohrožené dítě potřebuje, je nejméně jeden dospělý člověk, který má k dítěti pozitivní a pečující vztah, podporuje ho a pomáhá mu. Takový dospělý chápe, že navzdory všem problémům a případně i nepřijatelným projevům je dané dítě jedinečnou lidskou bytostí, dělající za daných okolností to nejlepší, na co mu síly stačí. Pak může výrazně ovlivnit osud dítěte k lepšímu.³⁶

³⁵ Pávková, J. a kol. – Pedagogika volného času, str. 35

³⁶ Pávková, J. a kol. – Pedagogika volného času, str. 35

Ve věcech občanskoprávních bych navrhovala ve větší míře využívání „manželských“ a „předmanželských smluv“. Domnívám se, že je to dnes stále ještě poněkud zanedbávaná otázka: muž a žena spolu začnou žít, plánují rodinu, avšak nejsou dostatečně informováni o svých majetkových a zejména zdravotních poměrech. Jsou zatajovány dědičné nebo vrozené nemoci apod.

Mladí lidé by se měli učit nejen jak se spolu seznámit, ale měli by se také naučit, jak se od toho druhého odpoutat, vzdát se jej či ho opustit. Zejména mladé dívky by měly být vedeny k tomu, aby si dokázaly samy uvědomit, že vztah, byť s exkluzivním a finančně zajištěným partnerem, je neperspektivní, a spíše než ke společnému štěstí povede k devastaci její osobnosti, tedy „že to k ničemu nepovede“, pokud onen „hezoun“ bude násilník, alkoholik nebo gambler.

Mladá generace by měla být seznamována s existencí rodinných poměrů v různých kulturách – trochu jinak funguje rodina v Polsku, Maďarsku, na Slovensku, v SRN či Rakousku. Odlišně funguje rodina a má i jiný význam v Asii a Africe. Oproti rodině s křesťanskými základy je zcela rozdílný náhled na rodinu, a zejména na ženy v arabském prostředí. To by si měly uvědomit dívky, které v budoucnu plánují vstoupit do manželského svazku z cizincem.

Závěr

Téma bakalářské práce „Domácí násilí na ženách a eliminace jejich následků“ jsem si zvolila záměrně. Situace týraných žen a žen v područí násilných mužů mi vůbec není lhostejná. Ne proto, že bych byla zaměřená proti mužům, anebo že by se mi něco podobného přihodilo. Téma mě oslovilo proto, že i v naší společnosti patří mezi současné negativní fenomény. A situace je o to horší, že násilí často probíhá skrytě mimo zraky veřejnosti.

Problematika domácího násilí byla dlouhá léta tabuizovaná. V době socialismu se neslušelo hovořit o věcech tohoto typu. Řekla bych, že žena u nás měla málokdy zastání oproti svým mužským protějškům. Tato situace se u nás změnila až začátkem 90. let minulého století díky působení stále většího a většího počtu nestátních organizací i díky jejich tvrdošijnosti dopídit se na tomto poli změn.

Možná, že téma domácího násilí je v současné době tak trochu moderní záležitostí. Řešení domácího násilí ze strany státu tak, jak bylo před několika lety nastartováno a je v něm dnes pokračováno, pokládám za průkopnický čin odpoutání se od minulosti. V rámci specifikace pomoci státních a ostatních organizací se dostatečně odůvodnil závěr o účinnosti forem pomoci ženám a eventuelně i pomoci jejich dětem.

Ukazuje se, že se ve většině případů u obětí domácího násilí objevuje ztráta jejich sebevědomí, identity a důvěryhodnosti. Snažila jsem se poukázat na metody sociální pedagogiky, které dle mého názoru mohou přispět podstatným dílem k eliminaci následků domácího násilí.

Výchova a vzdělávání jedince je nákladnou záležitostí z hlediska časového i ekonomického. Přímé náklady hradí rodiče a stát, ale nezanedbatelnou roli při utváření jedince má i dědičnost a už zmiňovaná sociální výchova. Na všestranném utváření jedince, než se osamostatní a dostane do reprodukčního věku, se přímo podílejí zejména jeho rodiče, sociální prostředí ve kterém vyrůstá, ale také pedagogové ve školách. „Dospělý by svým jednáním s ostatními měl ukazovat a dokazovat, že konflikty lze řešit bez agrese a ubližování druhým, bez pocitu bezmocnosti

a sebelítosti, přiměřeně, asertivně.“ Pravděpodobně by nebylo od věci zahrnout téma „domácí násilí“ do školních přednášek, kde by odborníci v rámci primární prevence (jako je např. sexuální výchova a šikana) seznámili mládež s existencí komplikovaných partnerských vztahů i s možnostmi jejich řešení. Je zřejmé, že: „Usměrňovat a ovlivňovat velmi komplikované mezilidské vztahy není snadné. Předpokládá se však, že pedagogové vzhledem ke své odborné přípravě mohou hrát v oblasti lidských vztahů zásadní roli“.³⁷

Bylo by racionálnější a efektivnější domácímú násilí a sociálně patologickým jevům předcházet. Věnovat více pozornosti a peněz na pedagogický výzkum a na výchovu a vzdělávání mladé generace s cílem poskytnout jí co nejlepší rozvoj. Věřím, že bychom si tak ušetřili hodně peněz a starostí s odstraňováním negativních jevů, až naše mladá generace dospěje.

Domnívám se, že příčiny domácího násilí tkví především ve vzdělání a výchově. Z toho pro mne plyne závěr, že čím víc bude rodina a škola (stát) rezignovat na svou výchovnou funkci, tím víc se bude muset paradoxně rozšiřovat sociální pomoc. Připomeňme si zde slova našeho prvního prezidenta, Tomáše Garrigue Masaryka o propojenosti vzdělání a kriminality: „*Dejme peníze do vzdělání a ušetříme na potírání kriminality*“.

³⁷ Pávková, J. a kol. – Pedagogika volného času, str. 55

Resumé

Bakalářská práce je rozdělena do čtyř kapitol.

V první kapitole je popsána mezní zátěž oběti domácího násilí. Uvádí, v čem domácí násilí spočívá a jaké jsou jeho psychické projevy.

Druhá kapitola je věnována interdisciplinárnímu přístupu k řešení domácího násilí. Vysvětluje jaká je provázanost činnosti soudů a policie s pomáhajícími profesemi. Informuje o možnostech sociální pomoci obětem domácího násilí ze strany státních a nestátních organizací.

Třetí kapitola je zaměřena na právní stránku pomoci obětem domácího násilí, vysvětlení podstaty policejní práce v oblasti domácího násilí s kazuistikou a zhodnocení účinnosti pomoci.

V poslední čtvrté kapitole jsou uvedeny možnosti řešení popsaných problémů. Účinnost opatření pomoci obětem domácího násilí ze strany státních a nestátních organizací bude tím efektivnější, čím více partií bude rozehráno na poli vzdělanosti a výchovy především v našem školství.

Anotace

Práce je zaměřena na pomoc obětem domácího násilí, kterými jsou ve většině případů ženy. Seznamuje s řešením problému domácího násilí na republikové úrovni. Podává přehled institucionálního zabezpečení pomoci obětem domácího násilí ve městě Brně. Popisuje konkrétní úkoly Policie České republiky na úseku boje proti domácímu násilí a provázanost policejní práce s činností intervenčních center.

Shrnuje účinnost opatření pomoci obětem domácího násilí ze strany státních a nestátních organizací, zamýšlí se nad tím, jak mohou sociální pedagogové přispět k eliminaci následků domácího násilí a navrhuje opatření k odstranění domácího násilí, jako sociálně patologického jevu.

Klíčová slova

agresor, domácí násilí, důvěryhodnost, efektivnost, identita, intervence, krize, mezní zátěž, násilná osoba, oběť, ohrožená osoba, pachatel, pomoc, pomáhání, sociální práce, sociální pedagog, syndrom, týrání, účinnost, vztah, ztráta, žena.

Annotation

The thesis is aimed to support victims of domestic violence that are in most cases women. It presents some solutions of domestic violence problem within the country. It further provides a survey of institutional securing support for victims of domestic violence in Brno town. It describes concrete tasks of the Police of the Czech Republic in the section of domestic violence prevention and also the connection between the work of police and support centres.

Effectivity of the steps taken by the government and non-government organizations to support victims of domestic violence is summarised in the thesis. Possibility of social educators' contribution to eliminate the consequence of domestic violence is also considered and steps to abolish domestic violence as a socially-pathological phenomenon are suggested.

Key words

aggressor, domestic violence, trustworthiness, effectivity, identity, intervention, crisis, critical stress, violent person, victim, endangered person, offender, support, social-work, social educators, syndrome, maltreatment, efficiency, relationship, loss, woman.

Seznam literatury

ATKINSONOVÁ, R. L. a kol. *Psychologie*. 1. vyd. Praha: Viktoria Publishing, 1995, 863 s. ISBN 80-85605-35-X.

ČÍRTKOVÁ, L. *Policejní psychologie*. 2. vyd. Praha: Support, 1996, 304 s. ISBN 80-902164-0-4.

HAVRÁNEK, B., et. col. *Slovník spisovného jazyka českého*. 2. vyd. Praha: Academia, 1989, sv. I., 608 s., sv. II., 608 s., sv. V. 672 s., sv. VII., 448 s.

HUŇKOVÁ, M.; VOŇKOVÁ, J. *Domácí násilí v ČR z pohledu práva*. Efektivnost právních norem ČR posuzovaná vzhledem k cíli ochrany společnosti před domácím násilím. 1. vyd. Mimoň: Justiční akademie České republiky, jen pro úřední potřebu, 2004, 248 s.

KOUKOLÍK, F., DRTILOVÁ, J. *Vzpouza deprivantů, nestvůry, nástroje, obrana*. Nové přepracované vyd. Praha: Galén, 2006, 327 s. ISBN 80-7262-410-5.

KRAUS, B., POLÁČKOVÁ, V. et al. *Člověk - prostředí – výchova*. 117. publikace. Brno: Paido, 2001, 200 s. ISBN 80-7315-004-2.

MATOUŠEK, O. a kol. *Metody a řízení sociální práce*. 1. vyd. Praha: Portál, 2003, 382 s. ISBN 80-7178-548-2.

MATOUŠEK, O. *Slovník sociální práce*. 1. vyd. Praha: Portál, 2003, 288 s. ISBN 80-7178-549-0.

NAKONEČNÝ, M. *Úvod do psychologie*. 1. vyd. Praha: Academia, 2003, 508 s. ISBN 80-200-0993-0.

PÁVKOVÁ, J., HÁJEK, B., HOFBAUER, B., HRDLIČKOVÁ, V., PAVLÍKOVÁ, A. *Pedagogika volného času*. 3. vyd. Praha: Portál, 2002, 231 s. ISBN 80-7178-711-6.

ŠPATENKOVÁ, N. a kol. *Krizová intervence pro praxi*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2004, 200 s. ISBN 80-247-0586-9.

Sborníky a metodické pomůcky

LANGER, I. Informace o plnění opatření pro zavedení interdisciplinárních týmů spojujících zdravotní, sociální a policejní pomoc při odhalování a stíhání případů domácího násilí za rok 2006, Ministerstvo vnitra ČR. V Praze dne 5. března 2007.

Závazný pokyn policejního prezidenta č. 179, ze dne 27. listopadu 2006, kterým se stanoví postup příslušníků Policie České republiky v případech domácího násilí.

Žluté karty pomoci obětem domácího násilí, vydává Odbor zdravotnictví Magistrátu města Brna.

Zákony a vyhlášky

Zákon č. 1/1993 Sb. *Ústava ČR a související předpisy.*

Zákon č. 40/1964 Sb., *občanský zákoník*, ve znění pozdějších změn a doplňků.

Zákon č. 99/1963 Sb., *občanská soudní řád*, ve znění pozdějších změn a doplňků.

Zákon č. 135/2006 Sb., *ochrana proti domácímu násilí.*

Zákon č. 140/1961 Sb., *trestní zákon*, ve znění pozdějších změn a doplňků.

Zákon č. 141/1961 Sb., *trestní řád*, ve znění pozdějších změn a doplňků.

Zákon č. 200/1990 Sb., *o přestupcích*, ve znění pozdějších změn a doplňků.

Zákon č. 283/1990 Sb., *o policii České republiky*, ve znění pozdějších změn a doplňků.

Tisk

Kriminalistika 4/2001, VYKOPALOVÁ, H. *Násilí v rodině.*

Kriminalistika 4/2005, JELÍNEK, J. *K trestněprávnímu postihu domácího násilí.*

Kriminalistika 3/2006, ČÍRTKOVÁ, L. *Domácí násilí.*

Kriminalistický sborník 4/2006, ZBOŘILOVÁ, K. *K problematice domácího násilí.*

Mladá fronta DNES, 27.03.2006, FFYDECKÁ, L. *Tyrání žen – případů rychle přibývá.*

Mladá fronta DNES, 30.03.2006, KUBÁLKOVÁ, P. *Tyráných dětí každý rok přibývá.*

Mladá fronta DNES, 18.07.2006, (kar). *Od tyрана je třeba rychle odejít.*

Právo, 11.02.2005, CIHLÁŘOVÁ I. *Ostravské oběti domácích tyranů mají zastání.*

Právo, 7.04.2006, (es). *Průzkumy: 13 procent obětí domácího násilí.*

Internetové zdroje

<http://www.fod.cz>

<http://www.magdalenium.cz>

<http://www.spondea.cz>

<http://www.domacinasili.info>

<http://www.spondea.cz/index.php?pg=statistika>

http://www.donalinka.cz/redaction.php?action=showRedaction&id_categoryNode=378

http://www.bkb.cz/redaction.php?action=showRedaction&id_categoryNode=268

<http://test.polar.cz/domacinasili/index.php?id=ic2>

<http://www.mvcr.cz/dokument/2007/rovnost/plneni.pdf>

Seznam příloh

Příloha č. 1 – Reprezentativní výzkum o domácím násilí pro BKB a PM ČR – 2006.

Příloha č. 2 – Struktura osob, volajících k problematice domácího násilí na linku DONA v roce 2006.

Příloha č. 3 – Statistické údaje společnosti SPONDEA za rok 2006.

Příloha č. 4 – Vyhodnocení řízení ve věcech přestupků proti občanskému soužití v roce 2006.

Příloha č. 5 – Přehled o vyřízených věcech a pravomocně odsouzených osobách pro trestný čin týrání osoby žijící ve společně obývaném bytě nebo domě § 215a tr. zákona za rok 2006, 2005 a rok 2004.

Příloha č. 1

Reprezentativní výzkum o domácím násilí 2006 – pro BKB a PM ČR, společnost STEM, 1690 respondentů.

V roce 2006 vyhledalo pomoc společnosti Bílý kruh bezpečí celkem 1009 osob, z toho 817 žen, 155 mužů a 37 párů.

Z uvedeného počtu bylo 650 (6,42%) osob obětí trestného činu, 205 (20,32%) osob bez vztahu k trestnému činu a ve třech případech (0,3%) se jednalo o pachatele trestného činu.

Na dotaz, zda u klienta jde o domácí násilí odpovědělo kladně 497 (49,26%) osob, záporně odpovědělo 450 (44,60% osob).

Na dotaz, zda v případě, že se jednalo o trestný čin, tento byl oznámen, kladně odpovědělo 456 (54,19%) klientů, 363 (35,98%) odpovědělo záporně a ve 189 (18,73%) případech nešlo o trestný čin.

Poskytnutá pomoc	Počet klientů
Právní	721
Psychologická	655
Organizační	561
Morální	428
Doprovod k soudu, policii, úřadu	4
Rehabilitační ordinace Monada	2
Psychoterapie	141
Jiná pomoc	122

Tabulka č. 1.: Přehledu druhů poskytnuté pomoci společností Bílý kruh bezpečí za rok 2006.

Zdroj : www.bkb.cz

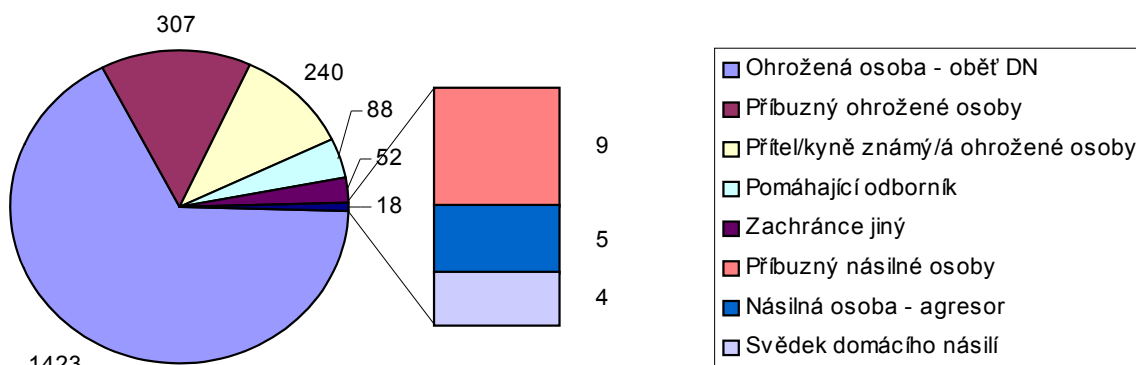
Příloha č. 2

Struktura osob, volajících k problematice domácího násilí na linku DONA v roce 2006

Volající	Počet	Procento z celkového počtu volání
Ohrožená osoba	1423	66,87
Příbuzný ohrožené osoby	307	14,43
Přítel/kyně, známý/á ohrožené osoby	240	11,28
Pomáhající odborník	88	4,14
Zachránce jiný	52	2,44
Příbuzný násilné osoby	9	0,42
Násilná osoba – agresor	5	0,23
Svědék domácího násilí	4	0,19
Celkem	2128	100

Osoby volající DONA linku v problematice domácího násilí

Sledované období: 1. 1. až 31. 12. 2006

Na krizovou linku DONA bylo v roce 2006 přijato celkem 3.568 volání, z toho 2128 volání k domácímu násilí, to je 60,7 %.

Zdroj : www.donalinka.cz

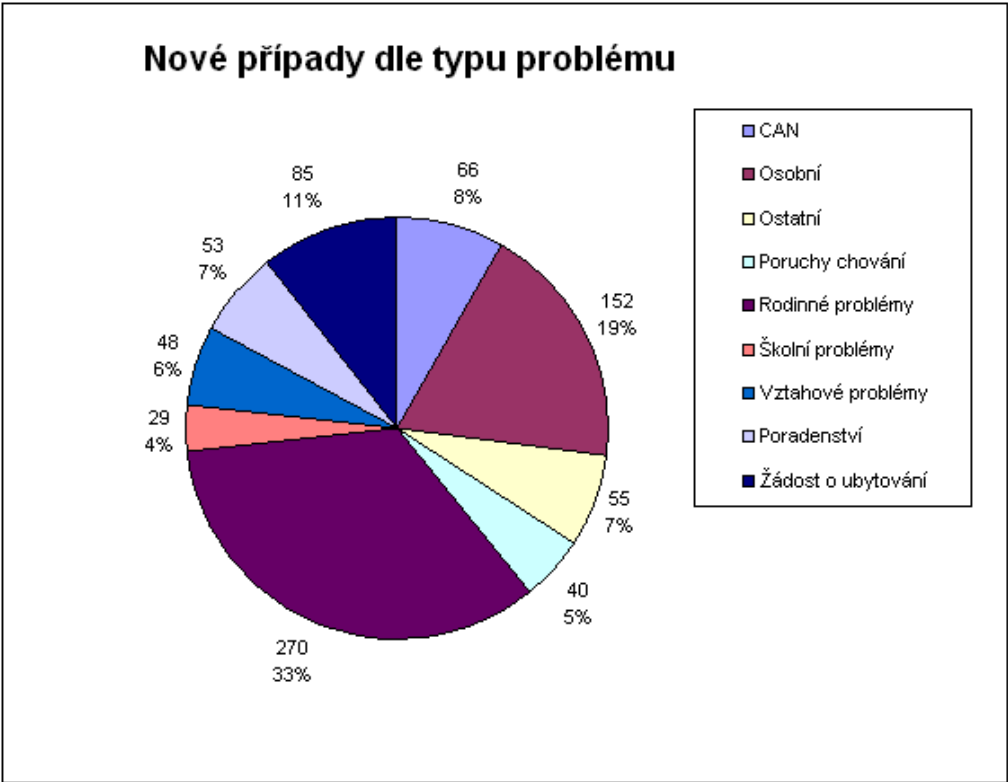
Příloha č. 3

Statistické údaje společnosti SPONDEA o pomoci Krizového centra za rok 2006

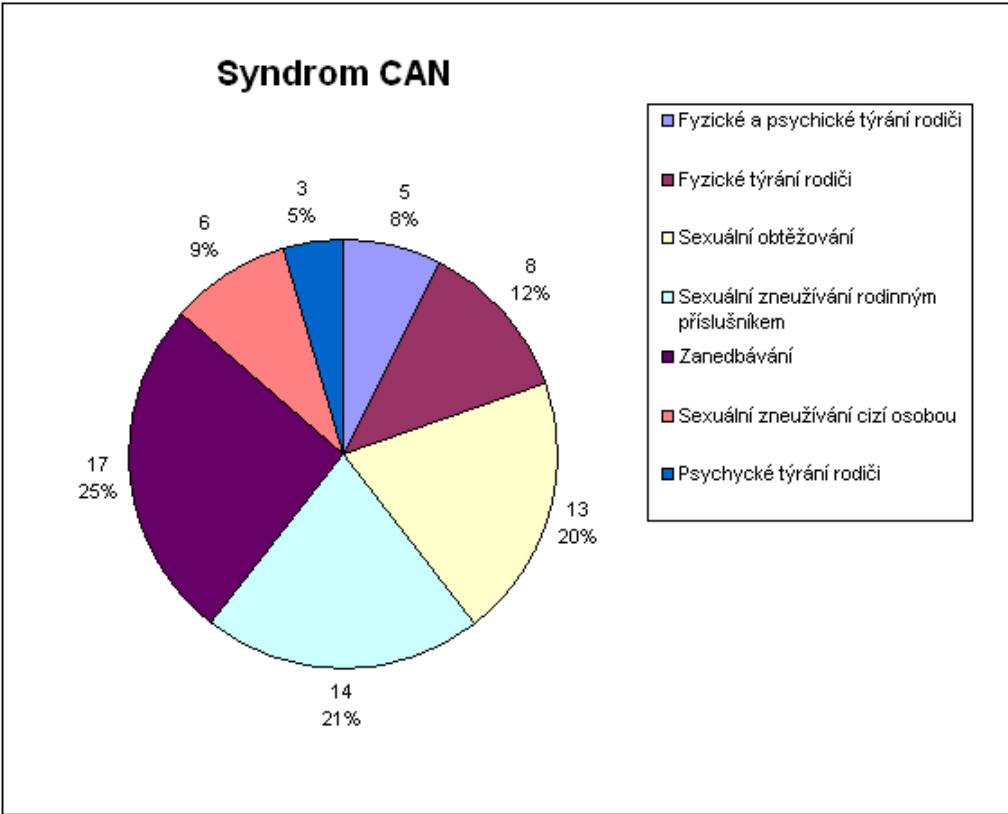
Okruhy řešených problémů u klientů nově evidovaných v roce 2006	Podíl z celkového počtu 798 nových klientů
Rodinné problémy (<i>vztahové, útěky z domova, ztráta rodičů, rozvodové situace v rodině</i>)	34%
Problematika syndromu CAN (<i>týrané, zneužívané a zanedbávané děti</i>)	8%
Osobní problémy (<i>pokusy o sebevraždu, neurózy, deprese, závislosti, poruchy příjmu potravy, fobie</i>)	19%
Žádost o azyl	11%
Sociálně-právní poradenství (<i>poskytnutí informací, zprostředkování kontaktu s jiným zařízením</i>)	7%
Poruchy chování	5%
Vztahové problémy (<i>intimní nebo s vrstevníky</i>)	6%
Testovací hovory, žádost o jiný typ služeb	7%
Školní problémy (<i>šikana, neprospěch</i>)	3%

Tabulka č.1 - Přehled řešených problémů u klientů nově evidovaných za rok 2006
Krizovým centrem společnosti Spondea.

Nejčastějšími příčinami vzniku syndromu týraného dítěte bylo ve 26% zanedbávání, 21% případů pohlavního zneužívání dítěte rodinným příslušníkem a 20% sexuálního zneužívání. Nejsilnějšími měsíci v roce 2006 byly březen, květen a listopad.

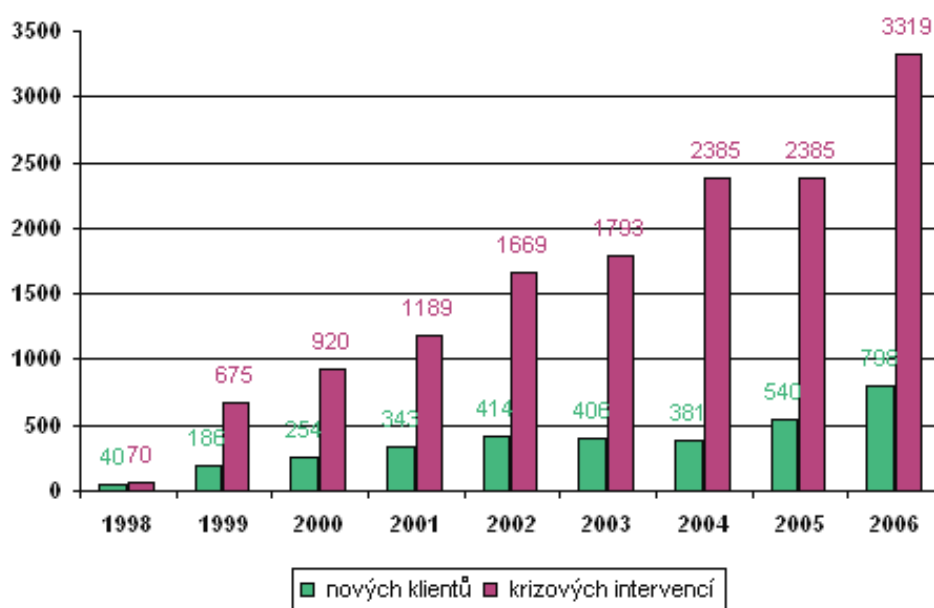

Graf č.1 - Nové případy dle typu problému

Graf č. 2 - Syndrom CAN (týrané dítě)

Za rok **2006** vyhledalo pomoc Krizového centra celkem **798** nových klientů. Celkem poskytli těmto klientům **3319** krizových intervencí a konzultací, z toho bylo 1261 formou krizové telefonické pomoci, 1082 formou osobní intervence, 274 formou SMS, 336 formou emailové korespondence a 366 formou chatového poradenství. 85 klientů využilo možnosti azylového pobytu v krizovém centru.

Graf č.3 - Přehled počtu klientů a intervencí za uplynulá léta

Zdroj : www.spondea.cz

Příloha č. 4

Vyhodnocení řízení ve věcech přestupků proti občanskému soužití v roce 2006

Sledované údaje se vztahují k ust. § 49/1 písm. a), c), e) z.č. 200/1990 Sb. za rok 2006 (návrhové delikty):

- Celkem přestupků vyřizovaných uvedenou právní kvalifikací za rok 2006 – 13.295 (100%).
- 1.115 (8%) osob podalo návrh na zahájení přestupkového řízení.
- 10.093 (76 %) byly přestupky podle § 49/1 písm. c) z.č. 200/1990 Sb. přičemž převazují fyzická napadení – drobná ublížení na zdraví 6.874 (oproti roku 2005 téměř dvojnásobný nárůst).
- 11.178 osob bylo poškozeno přestupkovým jednáním:
 - z toho 7.777 (70%) žen,
 - 1.731 (16%) mužů,
 - 1.253 (11%) rodičů/prarodičů,
 - 417 (4%) dětí/osob zbavených způsobilosti.
- 1.716 (17%) přestupků bylo řešeno v rodinách, v nichž žijí nezletilé děti. – dítě je v kontaktu s negativními vzorci chování.
- 1.995 případech se přestupkového jednání dopustily ženy.
- 9.348 bylo spácháno mužem.

Zdroj : <http://www.mvcr.cz/dokument/2007/rovnost/plneni.pdf>

Příloha č. 5

Přehled o vyřízených věcech a pravomocně odsouzených osobách pro trestný čin týrání osoby žijící ve společně obývaném bytě nebo domě § 215a tr. zákona

- v roce 2006 bylo soudy v ČR projednáváno 392 trestných činů podle § 215a tr. zákona – týrání osoby žijící ve společně obývaném bytě nebo domě,
- odsouzeno 256 osob – 250 mužů/6 žen,
- 25 osob v minulosti trestáno,
- 106 osob (41,4%) bylo prvotrestaných,
- 46 (17,9%) spáchalo trestný čin pod vlivem návykové látky,
- 54 osob odsouzeno k nepodmíněnému trestu, z toho 4 ve druhém odstavci,
- 191 trestů nespojeným s odnětím svobody, z toho s probačním dohledem 32 odsouzených,
- 52 osobám bylo uloženo ochranné léčení,
- 74,6% tresty nespojené s odnětím svobody,
- 40 osob zproštěno obžaloby,
- 10 trestních věcí bylo zastaveno,
- 22 věcí bylo postoupeno přestupkovým komisím obecních úřadů.

Srovnání

Od účinnosti novely trestního zákona provedené zákonem č. 92/2004 Sb., kterou od 1.6.2004 je týrání osoby žijící ve společně obývaném bytě nebo domě trestáno podle § 215a tr. zákona byl v roce:

- 2004 odsouzen 1 pachatel,
- 2005 odsouzeno 134 pachatelů a 1 žena,
- 2006 odsouzeno 256 pachatelů.

Představuje nárůst pravomocně skončených věcí o 91%:

- 447 pachatelů, z toho 3 cizinci a 14 žen,
- ve 443 případech se stalo obětí 402 žen, 41 mužů
- fyzická zranění – 225 případů, z toho 200 zraněných žen a 25 mužů,
- 237 (53,5%) partnerské násilí,

- 89 násilí mezi druhem a družkou – z toho 84 obětí žen a 5 mužů,
- mezigenerační násilí skončilo třetí v pořadí – 30 obětí matek a 3 otcové oběti,
- domácí násilí je nejčastější v párovém soužití (téměř $\frac{3}{4}$ případů) a jeho následky nesou převážně ženy 90%,
- 68 případů jsou nezletilé děti svědky násilí mezi rodiči,
- 23% případů i jeho přímými oběťmi.

Zdroj : <http://www.mvcr.cz/dokument/2007/rovnost/plneni.pdf>